

১১-২০১৮
উপহার। ৩৭৪

ব্বর

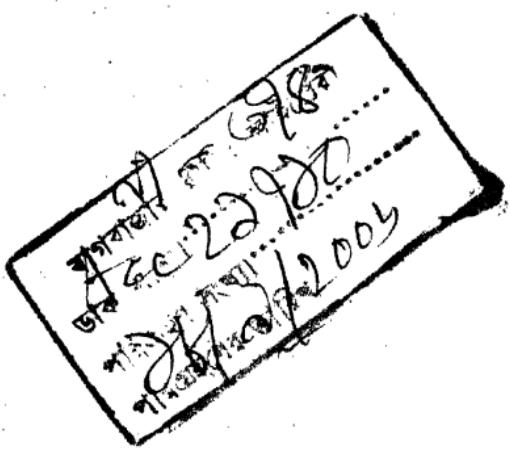
শ্রীযুক্ত বাবু প্রিয়নাথ বসু

মহাশয় বরাবরেষু।

আপনার যত্ন, উদ্যোগ, উপদেশ ও হৃদয়ত-
ব সমূহের সাহার্যে এই “নন্দ-বিদ্যায়” পুস্তক-
নি প্রণয়ন করিয়া আপনার করকমলে অর্পণ
রিলাভ ; সাদরে গ্রহণ করিলেই, আপনাকে
শার্থ বোধ করিব।

৪ এ ভাজ,
২৯৫ সাল।

{ শ্রীবিহারীলাল চট্টোপাধ্যায়,
তারক চাটুর্যোর লেন,
কলিকাতা।

ଅନ୍ଦ-ବିଦୟା ନାଟକ ।

ପ୍ରକ୍ଷାବନୀ ।

କେଲାସ ପର୍ବତ—ପ୍ରସୂନ-କାନନ ।

(ହର-ପାର୍ବତୀ ଆମୀନ—ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ନାୟିକାଗଣ ଦେଉଯାଇନାମାନ, ମହାଦେବ ଭଗବତୀକେ ପୁଞ୍ଜାତରଣେ ଭୂଷିତ କରିଯା ଅନିମିଷ ନଯନେ ଦୃଷ୍ଟିପାତ ।)

ପାର୍ବତ । ଦେବାଦିଦେବ ! ତୁ ମି ବିଶ୍ଵବିଜ ହଁଯେ ଚିତ୍ରପୁତ୍ରଲିକାର ଯାଏ ସ୍ଥିର ଭାବେ କି ଦେଖି ?

ମହା । ଦେବି ! ତୋମାର ଏହି ଅଳୁପମ ମୋହିନୀମୁଣ୍ଡି । ଆମି ଅନିମିଷ ନଯନେ ସତଇ ତୋମାର ଝଗ-ମାଧୁରୀ ଦର୍ଶନ କଢି, ତତଇ ଆରୋ ବିମୋହିତ ହଜି, କିଛୁତେଇ ପରିତ୍ରପ୍ତ ହଜି ନା । ମିକ୍କେ-ଶ୍ଵରି ! ତୁ ମି କୃପା କ’ରେ ଆମାର ସକଳ ମନୋରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ କ’ରେଛ, ଏଥନ ଆର ଏକଟା ମନୋବାଙ୍ଗୀ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରୁଣେଇ ଆମି କୃତାର୍ଥ ହଇ ।

ପାର୍ବତ । ଆଶ୍ରତୋଷ ! ତୋମାର କି ମନୋବାଙ୍ଗୀ ପୂର୍ଣ୍ଣ କୋରିବ ?

ମହା । ପ୍ରସନ୍ନମନ୍ତି ! ଯଦି ଆମାର ପ୍ରତି ପ୍ରସନ୍ନ ହଁଯେ ଥାକ, ତବେ ଆମାର ଏହି ମନୋଭିଲାୟ ଯେ, ଆମରା ବିପରୀତ ଭାବେ ଅବନୀତେ ମର୍ବତୀର୍ଣ୍ଣ ହଇ । ତୁ ମି ଆମାର ପ୍ରାଣବଲ୍ଲଭ ହୁଏ, ଆର ଆମି ତୋମାର ମନୋହାରିଣୀ ରମଣୀ ହଁଯେ ଜଗତେ ଅଳୁପମ ପ୍ରେମ-ଲୀଲା ପ୍ରଚାର କରି

ପାର୍ବତ । ଦେବ ! ମେ ସମୟ ସମ୍ଭବେଇ ସମୁପଶ୍ଚିତ ହବେ । ଭଗବାନ ବିଶ୍ଵ ଓ ଆମା କର୍ତ୍ତ୍ଵ ଯେ ସକଳ ଅଳୁରେଇ ବିନଷ୍ଟ ହଁଯେଛେ, ତାହାରେ

ক্ষত্রিয়ে জন্মগ্রহণ ক'রে অত্যন্ত অনিষ্ট কোচ্ছে ; ধরা আর
তাহাদের পাপ দেহভার সহ কর্তে পাচেন না, আমি তরু
পূর্ণবৃক্ষ ভাবে নব-বন-শ্বাম কৃষ্ণরূপে সংসারে অবতীর্ণ হব,
তুমিও স্বকীয় অংশ প্রভাবে আমার স্তু-দেহ ধারণ ক'রে
পৃথিবীতে আবিভূত হবে ।

মহা ! ছর্গে ! তুমি কৃষ্ণরূপে অবতীর্ণ হ'লে আমিও নারী
মূর্তিতে তোমার সহিত বিহার কোরব । অর্কি অংশে তোমার
অঙ্গের আধা রাধারূপে জন্মগ্রহণ ক'রে সংসারে কৃষ্ণগ্রেম প্রচার
কোরব, আর অপর অর্কি অংশে কৃক্ষিণী ও সত্যভামা প্রভৃতি অষ্ট
মূর্তিতে তোমার অষ্ট মহিষী হ'য়ে তোমার সহিত বিহার
কোরব ; আর আমার বৈরব্যগণেরাও কৃষ্ণ-বিলাসিনী হ'বে ।

পার্বি ! মহাদেব ! আমারও জয়া বিজয়া প্রভৃতি শ্রিয়
নায়িকাগণেরাও শ্রীদাম, শুদাম আদি ব্রজ-বালকরূপে আমার
সহিত শীলা কোরবে । মহেশ্বর ! পূর্বকালে ভগবান নারা-
য়ণ আমার নিকট অঙ্গীকার করেছিলেন যে, আমি পুরুষরূপে
অবনীতে অবতীর্ণ হ'লে তিনি বলবাম রূপ ধারণ ক'রে
আমার জ্যোষ্ঠ সহোদর হ'য়ে সতত আমার হিতকারী ও
প্রিয়কারী হ'বেন ।

(বীণা হস্তে নারদের প্রবেশ ।)

নারদ ।

গীত ।

পার্বতী পরমেশ্বর, পরমা প্রকৃতি পুরুষ শুন্দর ।

সেতুরূপে বিরাজিত চরাচরে তোমা দোঁহে ॥

কৈলাসে, গোলোকে, ব্রহ্মলোকে, স্বরগ, মরত, পাতালেতে,

ଅଞ୍ଚାଣ୍ଡ ମାର୍କାରେ, ଅଞ୍ଚାଣ୍ଡ ବାହିରେ,
କୋଥା କବେ ସ୍ଥିତି କେ ଜାନେ ତାହେ ॥
କଭୁ ହରିହର, ଦୁର୍ଗା ଦିଗାସ୍ତର,
ବସଭାନୁମୁତା ମୋହନ ବଂଶିଧର ;
ସ୍ଵରୂପ ରୂପ ତୋମା ଦୋହାକାର,
ସଂନାର ମାର୍କାରେ କେ ଜାନେ ତାହେ ॥

ପ୍ରାଣତ ଜନ ଜନନୀ ଜନକ, ଭବାର୍ଣ୍ଣବ ଭେଲା ସଂନାର ପାଲକ ;
ବିତର କରଣା ହେ ଦୀନତାରକ, ଦେବଦମ୍ପତ୍ତି ମିଳି ଦୋହେ ॥

ପାର୍ବି । ଏମ ବ୍ୟସ ନାରଦ, ଏମ ଏମ । ଏଇ ରଙ୍ଗବେଦୀପତ୍ରି
ଉପବେଶନ କ'ରେ ଆଷ୍ଟି ଦୂର କର, ଆର ସଂସାରେର କୁଶଳ ସଂବାଦ
ବଲେ ଆମାଦେର ପରିତୁଷ୍ଟ କର ।

ନାର । ଦୟାମୟ ! ଯଦି ମନ୍ତ୍ରାନ୍ତର ମୁଖ ହ'ତେ ଶୁଣ୍ଟେ ନିତାନ୍ତ
ବାସନା ହ'ଯେ ଥାକେ, ତବେ ବଲି ଶୁଭମ । ଅନ୍ତରେରା ଛଟ୍ଟ କ୍ଷତ୍ରକୁଳେ
ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କ'ରେ ଧରାକେ ରସାତଳେ ଦିବାର କଙ୍ଗନା କ'ରେଛେ
ମୟ୍ୟାତି ବଲଦର୍ପିତ କଂଶ ପ୍ରଭୃତି କତକଣ୍ଠି ଦୁର୍ଦାନ୍ତ ଦୈତ୍ୟେର
ଘୋର ଅତ୍ୟାଚାରେ ତୋମାର ପାତାନ ସଂମାର ଛାରଥାର ହବାର
ଉପକ୍ରମ ହ'ରେଛେ, ସତ୍ତର ତାଦେର ନିହତ କରନ । ପଦ୍ମାବନୀ ଧର-
ନୀର ହଂଥେ ମର୍ମ ପୀଡ଼ିତ ହ'ଯେ ଦେବଗଣେର ସହିତ ସତ୍ତର ତୋମାର
ଚରଣପ୍ରାଣେ ମନୋବେଦନ ନିବେଦନ କୋର୍ତ୍ତେ ଆସିବେନ ।

ପାର୍ବି । ନାରଦ ! ତାଦେର ଆର ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସିବାର ପ୍ରୟୋ-
ଜନ ନାଇ । ତାଦେର ମନେର ଭାବ ବୁଝିତେ ପେରେଇ ପୃଥିବୀତେ
ପୁରୁଷଙ୍କପେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କୋର୍ବ ବୋଲେ ଆୟି ମହେଶ୍ୱରେର ନିକଟ
ଏଇମାତ୍ର ସ୍ତ୍ରୀକାର କରେଛି ।

নারদ ! সে কি মা ! আপানি পরমা প্রকৃতি হ'য়ে পুরুষ
জন্ম ধারণ কোর্বেন কেমন ক'রে ?

পার্বী ! ইঁ নারদ, জ্ঞী মূর্তিতে আমি কখন তাদের
সংহার কোর্ব না। সেই অসুরেরা আমার উপাসক,
আমার জ্ঞী মূর্তি দেখলে পদতলে পোড়ে ত্রন্দন কোর্বে,
তা হ'লে আর তাদের বধ কোর্তে পার্ব না।

নারদ ! শাগো ! তবে তোর স্ব-রূপ কিরূপে গোপন
কোর্বি ?

মহা ! নারদ ! তুমি কি আমার দুর্গার স্ব-রূপ জান্তে
পেরেছ ? কখনই নয়, তা হ'লে এমন কথা তুমি জিজ্ঞাসা
কোর্তে না।

পার্বী ! ভোলানাথ ! সন্তান কি কখন মা বাপের স্ব-রূপ
জান্তে পারে ? তাদের দেখিয়ে দিতে হ'বে, শিখিয়ে দিতে
হ'বে, বুঝিয়ে দিতে হ'বে ; তবে তো তারা জান্তে পার্বে !
(নারদের প্রতি) বৎস, তুমি আমার ভদ্রকালী মূর্তি দেখেছ,
সেই নবীনা নীরদ মূর্তিতে নব নটবর শ্রীকৃষ্ণরূপে বস্তুদেব
গৃহে দেবকীর জর্ঠরে জন্মগ্রহণ কোর্ব, মুণ্ডমালা পরি-
ত্যাগ করে বনমালা ধারণ কোর্ব, পীনস্তনহস্যকে
শ্রীবৎস ও কৌস্তভ রহে পরিণত কোর্ব, করাল অসিকে
মোহন বাণী ক'রে প্রণব গানে সংসার মাতাব। কটিটের
নরকরঞ্জেণী কিঞ্চিন্নী হ'বে। কেবল চরণের নৃপুর-যুগ্মকে
পরিবর্তন কোর্তে পার্ব না।

নারদ ! কেন মা, যদি সব পার্বলি তো ওটা পার্বিনি
কেন ?

ପାର୍ବି । ନାରଦ ରେ ! ଚରଣ ସୁଗଲ ଯେ ଆମି ଭକ୍ତିକେ ଦିଯେଛି,
ତାତେ ତୋ ଆର ଆମାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ତାତେ ଆବାର
ନୂପୁର ଆମାର ଚରଣେର ଶ୍ରଗାଗତ ହ'ମେହେ, ତାଇ ନୂପୁର ପରିତ୍ୟାଗ
କୋରୁତେ ପାରିବ ନା ।

ନାରଦ । ମାଗୋ ! ତୋର ମେହି ନବବନଶ୍ଵାମ ମୂର୍ତ୍ତି ଯେ ଧ୍ୟାନେଓ
ଧାରଣା କୋରୁତେ ପାଚି ନା ।

ନାୟିକାଗଣ ।

ଗୀତ ।

ଖୟି, ଜ୍ଞାନେ କି ଧ୍ୟାନେ ଜ୍ଞାନୁବେ କେମନେ
ମାୟେର ଅପାର ମହିମା ଭକ୍ତି ବିନେ ।
ମୋରା ଦିବା ନିଶି ପୁଜେ ସୁଗଲ ଚରଣ,
ଜେନେଛି ଯା, ତାଇ ତୋମାରେ ବଲି ।
ସାଜ୍ଜବେନ ହଳ୍ଡାବନେ ଶିବ ରାଇ କିଶୋରୀ ॥
ଅସି କେଲେ, ବାଁଶୀ ଧୋରେ,
ହରେନ୍ ନଟବର ଶ୍ରାମ, ମୋଦେର ଶ୍ରାମ ସୁନ୍ଦରୀ ॥
ମୋରା ରାଖାଲ ଶାଜିଯେ, ଧେଲୁପାଲ ନିଯେ,
ଫିରାବ ବନେ ବନେ, ରାଖାଲରାଜ-ସନେ ;
ଦିବ ଏଁଟୋ ମିଠେ ଫଳ ଶ୍ରୀମୁଖେ ଯତନେ,
ପ୍ରେମେତେ ମାତିବ ସବ ସହଚରୀ ॥
ହବେ ଶ୍ରାମ ମୋହାଗିନୀ ତୈରବଗଣେ,
ମଦନେ ମାତାବେ ମଦନମୋହନେ ;
କଥନ ଚରଣେ ଧରାବେ, କଥନ ପ୍ରହରୀ ନାଜାବେ,
କଥନ କେଡ଼େ ଲବେ ମୋହନ ବାଁଶରୀ ;

କଥନ ମଧୁ-ବୃନ୍ଦାବନେ, କଥନ ନିକୁଞ୍ଜ କାନନେ,
କଥନ ବଂଶି ବଟ ମୂଲେ, କଥନ ସମୁନା ପୁଲିନେ ;
ହେବୁବ ନୟନ ଭୋରେ ମନେର ନାଥେ
ଯୁଗଳ ରୂପେର ମାଧୁରୀ ।

ପ୍ରତ୍ୟାବନା ସମ୍ପଦ ।

ପ୍ରଥମ ଅଙ୍କ ।

ପ୍ରଥମ ଗର୍ଭାଙ୍କ ।

ରାଜ-ମତୀ ।

(କଂସ ଓ ମନ୍ତ୍ରୀ ।)

କଂସ । ମନ୍ତ୍ରୀ ! ଐ ଦେଖ, ଐ ଦେଖ ! ଆବାର ମେହି ବିକ୍ଷ୍ୟାଚଲେର
ଭୌଷଣ ଦୃଢ଼ ! ଆବାର ମେହି ଅଷ୍ଟଭୁଜାର ଅଟହାପି !!! ଓହି
ଶୋନୋ ଓହି ଶୋନୋ !! ଗଭୀର ଜଗନ୍ନାଥ ଗର୍ଜନ ସ୍ଵରେ ବଣ୍ଛେ,
“ଓରେ ଛଟ କଂସ ! ତୋର ବଧକର୍ତ୍ତା ନନ୍ଦାଲୟେ ପରିବର୍କିତ ହିଚେ ।”
ମନ୍ତ୍ରୀ । ମହାରାଜ ! ଓ ଅଲୀକ ଆଶକ୍ତା ପରିତ୍ୟାଗ କରନ ।
ତୁର୍ଜନେରା ଚକ୍ରାନ୍ତ କ’ରେ ଆପନାର ଘନେ କୁମଂଙ୍କାର ଜୟେ ଦିଯେଛେ,
ତାଇ ଆପନି ଏହି ବୃଥା ବିଭୌରିକା ଦର୍ଶନ କୋରିଚନ୍ । ସଥନ
ବାହୁବଲେଜ୍ ଅରାମକ ଆପନାର ସହାୟ,—ସମ୍ବର, ନରକ ଓ ବାଣ
ଆପନାର ମିତ୍ର, ତଥନ ଅଭାବନୀୟ ଚିନ୍ତାକେ ମନୋମଧ୍ୟେ ଅଶ୍ରୟ
ଦିଯେ କେନ ବୃଥା କଷ୍ଟ ଭୋଗ କରେନ ? ବିମୁଢ଼ଚେତାରାଇ ଦୈବେର

କର୍ତ୍ତ୍ତବ୍ୟ ସ୍ଵିକାର କରେ, କିନ୍ତୁ ଧୀମାନେରା ପୁରୁଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦୈବକେ
ଦାସୀର ନ୍ୟାୟ ଆପନ ଆୟତ୍ତାଧୀନେ ରାଖେ ।

(ନାରଦେର ଅବେଶ ।)

ନାରଦ ।

ଗୀତ ।

କାଳ ଭୟ ହର ହେ, କାଳ ଭୟ ହର, ଶଶାଙ୍କ ଶୋଖର ।
ପଞ୍ଚ ଆନନ୍ଦ, ପରମ ଉତ୍ସର, ଫୁଲ ବଦନ, ଫନିଞ୍ଜ ଭୂମଣ,
ବ୍ୟୋମକେଶ, ବ୍ୟସତ ବାହନ ; ବିଷ୍ଵବୀଜ, ବିକୃତି ହରଣ,
ମହାରଙ୍ଗ, ଦିଗବ୍ରର ॥

ନୀଳ-କଞ୍ଚ ବାଲମାଳ । ଅଙ୍ଗେ ଉଠେ ଦ୍ଵିରଦ ଛାଲ ।

ଜୟ ଯୋଗେଶ, ମହାକାଳ, ବିଶାଳ ଜୟଟା ଗଜାଧର ॥

କଂସ । ଐ ସେ ଦେବର୍ଷି ଆସିଛେ, ଭାଲଇ ହ'ୟେଛେ, ଉନିଇ
ଆମାର ମନୋବେଗ ଶାସ୍ତ୍ରର ଉପାସ୍ତ ଉତ୍ସାବ କୋରିବେନ । ଆସନ
ଦେବର୍ଷେ ! ଅର୍ଦ୍ୟମାଳା, ମଧୁପକ ଗ୍ରହଣ କ'ରେ ଏହି ଆସନେ ଉପ-
ବେଶନ କରନ ।

ନାରଦ । ତା ଯେନ କଲେମ ; କିନ୍ତୁ ମହାରାଜ ! ତୋମାର ଜନ୍ମ
ଭେବେ ଭେବେ ଆମାର ଆର ଦିନ ରାତ୍ ସୁମ୍ମ ହଜେ ନା ।

କଂସ । ଦେବର୍ଷେ ! ଆପଣି ଆମାକେ ପ୍ରେହ କରେନ, ତାହି
ଆମାର ଜନ୍ମ ଏତ ଭାବେନ ।

ନାରଦ । ଅସ୍ତ୍ର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ! ତୁ ମି ଦେବ-ଚକ୍ରାନ୍ତେ ବିଗୋହିତ
ହ'ୟେଛୋ, ତାହି କିଛୁ ଜାନ୍ତେ ପାରଛ ନା । ଦେବକୀର ଅଷ୍ଟମ ଗର୍ତ୍ତ
ସଞ୍ଚୂତ ସଞ୍ଚାନ ତୋମାର ସମ । କିନ୍ତୁ ତୁ ମି ଭାବେ ପୋଡ଼େ ଯଶୋଦା
ନଲିନୀକେ ଦେବକୀର ଅଷ୍ଟମ ଗର୍ତ୍ତ ସଞ୍ଚୂତ କଥା ମନେ କ'ରେ ବିକ୍ଷ୍ୟ-

ଶିଳାୟ ନିକ୍ଷେପ କୋରେଛିଲେ । ବନ୍ଦୁଦେବ ତୋମାର ଭୟେ ଭୌତ ହ'ୟେ, ତୀର ପ୍ରଥମ ସନ୍ତାନ ରୋହିଣୀନନ୍ଦନ ବଲଦେବକେ ଆର ଦେବ-କୀର ଅଷ୍ଟମ ଗର୍ଭ ସଞ୍ଚୂତ କୁଷକେ ଗୋକୁଳେ ମିତ୍ରବନ୍ ନନ୍ଦେର ହଞ୍ଚେ ସମର୍ପଣ କରେନ । ତାରା ନନ୍ଦାଲୟେ ଅଧୀତ ବଲଶାଳୀ ହ'ୟେ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ହ'ଚେ । ଆର ନିଯମିତ ଦୁର୍ଦାନ୍ତ ଅନୁରଗଣକେ ଅବଳୀଳା-କ୍ରମେ ବିନାଶ କୋରୁଛେ ।

କଂସ । (ଅସି ନିଷ୍ଠାସନ କରିଯା) କି ! ହୁରାଚାର ବନ୍ଦୁଦେବ ଆପନ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଭଙ୍ଗ କ'ରେ ଆମାର ବିଶ୍ଵିଶାଚରଣ କୋରୁଛେ, ଆମି ଏଥିନି ମେହି ବିଦ୍ୟେଷକାରୀର ପ୍ରାଣ ବଧ କୋରୁବ ।

ନାରଦ । ମହାରାଜ ! ଉତ୍ତଳା ହବେନ ନା, ଉତ୍ତଳା ହ'ୟେ କୋନ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ତାହା କଥନଇ ସିନ୍ଧ ହୟ ନା । ତୁମି ଯଦି ବନ୍ଦୁଦେବକେ ବଧ କର, ତା ହ'ଲେ ଆର କୁଷ ବଲରାମକେ ଦେଖିତେ ପାବେ ନା, ତାରା ତଥିନି ପଲାୟନ କୋରୁବେ ।

କଂସ । (ଅସି କୋସନ୍ତ କରିଯା) ତବେ, ଦେବର୍ଷେ ! ଏଥିନ କି କରା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଆପନି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରୁନ ।

ନାରଦ । ମହାରାଜ ! ତୁମି ଧର୍ମର୍ଜ୍ଜେତର ଆସୋଜନ କ'ରେ ବୀରେନ୍ଦ୍ର କେଶରୀ ଅନୁରଗଣେ ମିଳିତ ହ'ୟେ—କୁଷ ଓ ବଲରାମକେ ଆଭୀର ପଣ୍ଡିତ ହ'ତେ ଆମନ୍ତରଣ କ'ରେ ଏନେ, ଆପନ ଅଭିଷ୍ଟ ସାଧନ କର । ଆର ଦେଖ, କୁଷ ବଲରାମକେ ଆନ୍ତେ ଅପର ଲୋକକେ ପାଠିଓ ନା, ତା ହ'ଲେ ତାରା କଥନଇ ଆସିବେ ନା ! କୋନ ବିଶ୍ଵତ ବୈଷ୍ଣବକେ ପାଠାଲେ କାର୍ଯ୍ୟ ସିନ୍ଧି ହ'ବେ । ଆମି ତବେ ଏଥିନ ବିଦ୍ୟା ହିଁ । ଦେଖ, ଯା ବଲେମ ତା ଯେନ ବିଶ୍ଵତ ହୋଇ ନା ।

କଂସ । ନା ଦେବର୍ଷେ ! ତା କଥନଇ ବିଶ୍ଵତ ହବ ନା ।
[ଏକଦିକେ ନାରଦ ଓ ଅପରଦିକେ ମକଳେର ପ୍ରସ୍ତାନ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଗର୍ଭକ୍ଷ ।

କଙ୍କ ।

(କଂସେର ସହିତ ଅକ୍ରୂରେର ପ୍ରବେଶ ।)

କଂସ । ଯହୁବର ! ତୁମি ଆମାର ପରମ ମିତ, ଆଜ ଏକଟି ବନ୍ଧୁର କାର୍ଯ୍ୟ କର । ହେ ଭତ୍ର ! ତୋଜବଂଶ ଓ ସୃଷ୍ଟିକୁଳେ ତୋମା-ପେକ୍ଷ । ଆର କେହି ଆମାର ହିତକାମନା କରେ ନା । ବିଷୁର ଆଶ୍ରଯ ଗ୍ରହଣ କ'ରେ ଦେବରାଜ ଯେମନ ସ୍ଵାର୍ଥସିଦ୍ଧି କରେନ, ଆମି ଓ ତେମନି ତୋମାର ସହାୟେ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କୋରିତେ ଅଭିଲାଷ କ'ରେ ଥାକି । ମିତିବର ! ତୁମି ନନ୍ଦାଲୟେ ଗମନ କ'ରେ ଦ୍ଵରାଯ ରାମକୃଷ୍ଣକେ ଆମାର ନିକଟ ଆନୟନ କର । ଦେବଗଣ ସତ୍ୟକୁ କ'ରେ ଆମାର ଯୃତ୍ୟ କାମନା କ'ରେ ଈ ବାଲକଦୟକେ ଶଜନ କୋରେଛେ, ତାଦେର ବଧ କୋରିତେ ପାଲେ ଆମି ନିକଟକ ହ'ବ । ଅତଏବ ତୁମି ଅବିଲମ୍ବେ ଭଜେ ଗମନ କ'ରେ—ଧର୍ମଯତ୍ତ ଓ ମଧୁରାର ଶୋଭା ସନ୍ଦର୍ଶନଚଳେ ମେହି ଦୁରାଜ୍ଞା ବାଲକଦୟକେ ଆନୟନ କର ।

ଅକ୍ରୂର । ମହାରାଜ ! ଆପନି ବିବେଚନା କରେ ସା ଦ୍ଵିତୀୟ କୋରେଛେନ ତା ସଂୟୁକ୍ତିଇ ବଟେ । ମେହି ବାଲକଦୟକେ ବଧ କୋଲେଇ ଯଦି ଆପନି କାଳ କବଳ ହ'ତେ ପରିଆଣ ପାନ, ତବେ ଅବିଲମ୍ବେ ଆପନାର କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନାର୍ଥ ଗମନ କରି ।

[ଉଭୟଦିକେ ଉଭୟେର ପ୍ରଶ୍ନାନ ।

তৃতীয় গর্ভাঙ্ক

সরোবর পুলিন—লতামণ্ডপ । কৃষ্ণ ও
রাখালবালকগণের প্রবেশ ।

বালকগণ ।

গীত ।

প্রাণ কানাই, প্রাণ পেনুরে ভাই,
তোর শুণে আজি বিজবনে ।
মরিতাম নহেরে সবে অঙ্গরের বদনে ॥
আহা বিশাল ললাটে ঘাম ঝুরে,
সাধের অলকা মুছিয়ে গেল রে ;
(প্রাণে মরি তোরে কাতর দেখে,)
(একবার হাসিমুখে বাজাও ভাই বাঁশি,)

ক্লেশে কাজ নাই, আয় আয় ভাই,
কর শ্রম নাশ, বসি এখানে ॥

(তোর মুখ শশি আজি শুধায়েছে,)
(যেন পূর্ণচন্দ্ৰ মেঘে ঢেকেছে ।)

কৃষ্ণ । আহা দেখ, দেখ ভাই ! স্থানটী কেমন মনো-
হৱ, এখানে এসেই আমাদের শরীর মিঞ্চ হ'ল । আয় ভাই,
ঐ লতামণ্ডপে বসে বন-ভোজন করি, বেলাও প্রায় শেষ
হ'য়ে এল ।

ଶୁଦ୍ଧାମ । ତବେ ଆମି ଭାଇ, ସରୋବର ଥେକେ କତକଗୁଲି
ପଦ୍ମଫୁଲ ତୁଲେ ଆନି ।

[ପ୍ରଶ୍ନାନ

ଶୁଦ୍ଧାମ । ଆମି ଭାଇ ବାଚୁରଗୁଲିକେ ତତକ୍ଷଣ ଜଳ ଥାଇଯେ
ଓହି କ୍ଷେତର ଧାରେ ବେଁଧେ ଆସି ।

[ପ୍ରଶ୍ନାନ ।

(ପଦ୍ମ ଲାଇୟା ଉଭୟର ପ୍ରବେଶ ଓ କୃଷ୍ଣକେ
ସାଜାଇୟା ଦେଇନ ।)

ଶୁଦ୍ଧାମ । ଆହା, ଦେଖ ଭାଇ ! ଫୁଲ ସାଜେ ଆଜ ରାତାଳ-
ରାଜୀ କେମନ ଦେଇଛେ ! ବଲାଇ ଦାଦା ଦେଖିଲେ କତ ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ଟ ହ'ତୋ ।

କୃଷ୍ଣ । ଭାଇ, ତବେ ଆୟ, ଆମରା ସକଳେ ବନ ଭୋଜନ
କରି ।

୧ୟ । (ଥାଇତେ ଥାଇତେ) ଭାଇ, ଆମାର ମା କେମନ ହରିଭୋଗ
କରେଇଛେ ଦ୍ୟାଖ । କାନାଇ ! ତୁଇ ଭାଇ ଏକଟୁ ଥା । (କୁଷ୍ଠର
ବଦନେ ପ୍ରଦାନ ।

୨ୟ । ଏମନ ମୋହନପୁରି କଥନ ଦେଖେଛିସ୍ ? (କୁଷ୍ଠର ବଦନେ
ପ୍ରଦାନ)

୩ୟ । (ଫୁଲ ଥାଇତେ ଥାଇତେ) ବଡ଼ ମିଟି ଯଧୁର ତାର, କାନାଇ !
ଥା ଭାଇ ଥା । (କୁଷ୍ଠର ବଦନେ ପ୍ରଦାନ)

(ଅନ୍ତରାଳେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନଭାବେ ବ୍ରକ୍ଷାର ପ୍ରବେଶ ।)

ବ୍ରକ୍ଷା । ଏଁୟା, ଏକି ! ଆମାର ଭମ ହ'ଲ ? ଯେ ଚରାଚର
ଶୁରୁ ହରିକେ ନିକ୍ଷଚାରଣଗଣ ସଜ୍ଜ ଅଗ୍ରଭାଗ ପ୍ରଦାନ କରେ, ଆଜ

ତିନି କି ନା ଉଛିଷ୍ଟ ଗୋପାର ଭକ୍ଷଣ କୋରଚେନ ! ଇନି କି
ସଥାର୍ଥି ମେହି ସଚିଦାନନ୍ଦ, ନା ନନ୍ଦ ଗୋପ-ନନ୍ଦ ! ସାଇ ହୋକ,
ଆମାକେ ଭାଲ କ'ରେ ପରୀକ୍ଷା କ'ରେ ଦେଖତେ ହ'ଲ ।

[ଅଞ୍ଚଳ ।

୧୩ । (ନେପଥ୍ୟ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିଯା) ଏକି, କୈ—ବ୍ୟସତରି
କୋଥା ଗେଲ ।

ହୁଣ ! ତାଇ ! ହିର ହ'ମେ ବ'ମେ ତୋମରା ଥାଓ, ଆଗି ଖୁଁଜେ
ଆସି ।

[ଅଞ୍ଚଳ ।

ପାଠ ପରିବର୍ତ୍ତନ ।

ବନ ।

(ହୃଦୟର ଅବେଶ ।)

ହୁଣ ! ତାଇ ତୋ, ତମ ତମ କ'ରେ ସମସ୍ତ ବନ ଅଦେବଗ
କୋରଲେମ, ବ୍ୟସଗଣେର ତୋ କୋନ ଅମୁସନ୍ଧାନ ହ'ଲ ନା ! କୈ,
ମେହି ସରୋବରରୁ ବା କୋଥା ? ଏକି, ଏକି ! କୋନ ଅମ୍ବର
ମାଘାତେ ଅଭିଭୂତ କୋରଲେ ନାକି ? ଆମି ତବେ ଆମାର
ଶ୍ୟାମଲି, ଧବଳ ଓ ରାଖାଲଗଣକେ ଏକବାର ଡାକି ।

ଗୀତ ।

ଧୁ ଧୁ ଧୁ ଧୁ ଶ୍ୟାମଲି ଧବଳ, ତୋରା କୋଥାୟ ଗେଲି ।

ଆମାର ବେନ୍ଦୁ-ରବ ଶୁଣେ କୋଥାୟ ରହିଲି ॥

(ଆଯ ଆଯ ରେ, ହେଥା ନବ ଶ୍ୟାମଲ ତୁଣ ଆଛେ,)

হেথা বংশীবট ছায়া আছে,

হেথা তোদের ঘন ভুলান বাঁশী আছে ।

কোথা ভাই রাখালগণ, দেরে আনি দরশন,

আমি খুঁজিতেছি অনেকক্ষণ, তবু কেন না আইলি ॥

(আয় আয় ভাই, হেথা ঘমুনা পুলিন আছে,)

(হেথা তোদের অন্মত বন ফুল ফুটেছে,)

(হেথা তোদের সাধের রাখালরাজা আজি)

(একেলা দাঢ়ায়ে আছে ।)

(সহস্যে) না না, এ দৈব মায়া নয় । ব্রহ্মা আমার যথার্থ
তত্ত্ব অবগত না হ'য়ে আমাকে পরীক্ষা কর্বার জন্য বৎসগণ
ও ব্রজবালকদের অপহরণ কোরেছেন । শষ্ঠিধর আমাকে
মায়াতে অবিভূত কোরবেন মনে কোরেছেন ; কিন্তু ব্রহ্মা এটা
জানেন না যে, আমি মায়াতীত, সকলেতেই অবস্থান করি,
যেমন পদ্ম-পত্রের গায়ে জল লাগে না—তেমনি মায়া আমাকে
আশ্রয় ক'রে আছে—কিন্তু আমি মায়াতে নাই । স্বধূ ভক্তের
জন্য কখন কখন আমায় গুণময় হ'তে হয় । আজ্ঞা, আমিও
এ বিষয়ে ব্রহ্মাকে কিছু শিক্ষা দিইগে ।

[অস্থান ।]

পট পরিবর্তন ।

গোবর্দন পর্বত ।

(ব্রহ্মার অবেশ ।)

ব্রহ্মা ! ভাই তো ! একি চমৎকার ব্যাপার ! আমি স্বহৃদে
গোপাল ও গোবৎস অপহরণ ক'রে গিরি-গুহায় সংরক্ষিত

কোরেছি ; কিন্তু অন্তরে শ্রীনিবাস এই সমস্ত ল'য়ে বিহার কোরছেন । (অগ্রসর) অঁা ! একি ! আমি কে ? কোথায় এলেম ! অঙ্গুত পুরী !—অঙ্গুত পুরী !! আমি চতুরানন ব্রহ্মা, একি ! পুরবহির্ভাগে দশানন, শতানন, সহস্রানন কোটি কোটি ব্রহ্মা অবস্থিত ! এ কার পুরী !—এ কার পুরী ! কোন্ স্থান !—কোন্ লোক ? আহা, আমি বিমুচ্ছেতা, বিশ্বমূলাধারকে পরীক্ষা কোরতে গিরে আমার এই দুর্দিশা ঘটেছে । হরি ! তরি ! ব্রহ্মাঙ্গভাণ্ডাদের ! আমার অপরাধ মার্জনা কর । তুমি এক হ'য়ে বহুক্লপ ধারণ ক'রে সংসারে বিহার কোরচ, জগৎ সংসার তোমার অনন্ত মায়ায় আচ্ছন্ন । দর্পহারি ! আমি অহঙ্কার ক'রে তোমাকে মায়া দেখাতে গিয়েছিলেম, তাই সমুচিত ফল ভোগ কোরচি । হে দয়াময় ! এ দারুণ দুর্দিশা হ'তে আমায় মুক্ত কর । আমি যে অবস্থায়—যে দেহে—হে লোকে—যথন জন্মগ্রহণ কোর্ব, যেন তোমাকে বিস্মৃত না হই । হে অনন্ত শক্তির আধাৰ ! তুমি স্তুত্যারকপে যথন যাহাকে যে ভাবে চালনা কর, সে তোমার মায়ায় আঘ্য বিস্মৃত হ'য়ে পুর্ণলিঙ্কার আৱ কাৰ্য্য কৰে । হে বিশ্বভাবন ! জন্ম-মৃত্যু-বর্জিত পুরমাঝ্মা ! তোমাকে নমস্কার ।

(কৃষ্ণের প্রবেশ ।)

কৃষ্ণ ! পদ্মধোনি ! তুমি তাপস-শ্রেষ্ঠ হ'য়েও যথন আমাকে সম্যক্কৃপে বিদিত হ'তে পালে না, তখন যেন তোমার এটা ধারণা থাকে যে, আমি বুদ্ধি মন ও ইঙ্গিয়াদির অতীত, কেবল ভার্জিতেই আবক্ষ থাকি । ভজিই মুক্তিৰ নিদান । ভজেৱ

নিকট আমি পূর্ণভাবে অকাশিত হই । এই ব্রহ্মবাসীদের মত
আমার আর কে ভক্ত আছে ? এদের মত পূর্ণভাবে কে আমার
ভালবেসে জান্তে পেরেছে ? আমিও তাই ওদের পূর্ণভাবে
ভালবাসি ।

। উভয়ের অস্থান ।

চতুর্থ গর্ভাঙ্ক

গৃহ ।

(যশোদা ও রোহিণী ।)

যশোদা । রোহিণী দিদি ! আমার মন যে আর কিছুতেই
স্থির হচ্ছেন না, যেন চারিদিক শুল্কাকার দেখছি ।

রোহিণী । ভগ্নি ! তুমি রাত্রিতে যে হঃস্য দেখেছ, তাতে যে
চারিদিক শুল্কাকার দেখ্বে তার আর আশ্চর্য কি ?

যশোদা । দিদি ! কে যেন ছলনা ক'রে আমার গোপালকে
অপহরণ কোরতে এসেছে, আমি অম্বনি তাড়াতাড়ি ক'রে
গোপালকে বুকে ক'রে সেধান গেকে অন্য স্থানে পালিয়ে
গিয়ে নবনী সর মাথন হাতে ক'রে গোপালকে ধেতে বলেম ;
কিন্তু গোপাল আমার কিছুতেই খেলে না । হাঁ দিদি ! আমি
সত্যাই কি গোপালকে হারাব ?

রোহিণী । বালাই—বালাই । নৌলমণিকে তুমি অত্যন্ত ম্রেহ
কর, রাত দিন তার কথা লোকের কাছে শোন, মনে মনে

ମଦ୍ଦାଇ ତାକେ ଡାକ, ଆର ତାର ବିଷୟ ସର୍ବଦା ଚର୍ଚା କର ବ'ଲେଟି
ସେଇ ଆଦରେର ଧନ ଲୀଲାରତନଙ୍କେ ଶ୍ଵପ୍ନେ ହାରାବାର ଆଶକ୍ତାଯେ
ତୋମାର ମନ ଏତ ଚଞ୍ଚଳ ହ'ଯେଛେ । ବାଲାଇ, ହାରାବେ କେନ ?

যশোদা ! না ভগ্নি ! তো নয়। আমার গোপালও সুনিয়ে
সুনিয়ে চোম্বকে উঠেছে, আমি ষাঠি ষাঠি বলে গামিয়েছি,
আজ আমি আমার গোপালকে আর চক্ষের আড় কোরব না।
দিদি ! তুমি এখন এস, ঐ রাখাল-বালকেরা আসুছে, আমি
ওদের শাস্ত্রনা ক'রে বিদ্যায় করি, গোপালকে আজ আর আমি
গোচারণে পাঠাব না।

[ରୋହିଣୀର ପ୍ରସ୍ତାନ ।

(ব্রজবালকগণের অবেশ।)

ବ୍ରଜବାଲକଗଣ ।

হোঁ হোঁ হোঁ কেনুর রব বিনে,

ধেনু না কেরে বিপিলে ।

বিষাদিত রাখালগণে, না বহে মদী উজানে ॥

ନୀରବ ଯତ ଶୁକ ଶାରୀ, ନାଚେ ନା ଘୟୁର ଘୟୁରୀ,

ଅମର ନା ସବେ ଉଡ଼ି, ଫୁଲ-ଫୁଲ-ବନେ ॥

উঠৰে নন্দ-দুলাল, আয়ৰে কানায়ে লাল,

ନା ସାଇଁ ଧେନୁର ପାଳ, ଗୋଟିତେ, ଭାଇ, ତୋମା ବିନେ ॥

୪୮୫

গীত ।

তোরা ঘারে অঙ্গবালক,
পাঠাব না গোপালে বনে, আৱ গোচারণে ।

ରାଗାଲଗଣ ।

ଗୀତ ।

କେନ ମା କେନ ମା ବଳ, ପାଠାବି ନା ତୋର ଛୁଲାଳ,
ବନେତେ ଗୋ ଗୋଚାରଣେ ॥

ଫଶୋଦୀ ।

ଗୀତ ।

ଫିରି ନିତି ନିତି, ବାହା ବନେ ବନେ,
ବିବାଦେ ଅଶ୍ଵର ଅନୁଚର ସମେ ;
ଗୋପାଳ ସୁମାଯେ ସୁମାଯେ ଚମ୍କେ ଉଠେରେ,
ତାଇ ତାଯ ପାଠାବ ନା ଆର ବନେ ॥

ରାଗାଲଗଣ ।

ଗୀତ ।

ତୋର ପାଯେ ପଡ଼ି ଏକଟୀ କଥା ଶୋନ ମା ଓଗୋ ନନ୍ଦରାଣୀ,
ମୋଦେର ବୃଦ୍ଧିବଳ ମନପ୍ରାଣ ତୋର ମେ ନୀଲକାନ୍ତମଣି ;
ତାରେ ଛେଡ଼େ କେମନ କ'ରେ ସାବ ଗୋଚାରଣେ ବଲ୍‌ଗୋ ଶୁଣି ॥
ଏକଟୁ ଏଗିଯେ ଏନେ ଦେଖ୍‌ଗୋ ମା ତୁଇ ଐ ଦିକେ,
ଐ ଦେଖ୍, ଶ୍ରାମଲି ଧବଲି ଉର୍କୁ ମୁଖେ
ଚେଯେ ତୋର ଭବନେର ଦିକେ ;
ତାରା ବନେଓ ସାବେ ନା, ତୁମେ ଛୋବେ ନା,
ନା ଶୁଣେ କାନ୍ତୁର ବେଶୁର ଧରନି ॥

ଆର ଏକଟୀ କଥା ଶୋନ୍ ଗୋ ଜନନି,
ବନେ ଆସି ସିଂହ-ବାହିନୀ ଏକ ରମଣୀ ;
କୋଳେ ଲ'ଯେ ତୋର ନୀଲମଣି,
ଆଦରେ ସ୍ତନ ପାନ କରାଯ ଗୋ ମା ॥

(ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣର ପ୍ରବେଶ ।)

କୁଞ୍ଚ । ମା, ମା ! ଗୋଟେ ପାବାର ବେଳୀ ହ'ଲ, ରାଖାଲେରା ଏସେ ଡାକୁଛେ, ଏହି ଦେଖ, ଆମାର ଶାମଲି ଧବଳ ଉର୍ଜ ମୁଖେ ରଯେଛେ, ଆମାକେ କି ଡେକେ ଦିତେ ନାହିଁ ? ମା ! ରାଖାଲଦେର ଦ୍ୱାରା କି ବଲ୍‌ଛିଲି ? ଆର ଆମାୟ ଗୋଟେ ଯେତେ ଦିବିନି ? କେନ ମା ସେତେ ଦିବିନି ?

ସଶୋଦା । ବାପରେ ବ୍ରଜବାଲକଗଣ ! ତୋରା ସକଳେ ମିଳେ ଗୋପାଳକେ ନିଯ୍ମେ ଗୋଚାରଣେ ଘାବି ବୋଲେ ଗୋଲ କ'ରେ ଆମାର ଗୋପାଳେର ସୁମ ଭାଙ୍ଗିଯେ ଦିଲି, ଦେଥଦେଧି, ତୋରା ଏସେ ଗୋଲ ନା କୋରଲେ ତୋ ଆମାର ଗୋପାଳ ଉଠିତୋ ନା, ସୁମିଯେ ଥାକୁତ ।

ଶ୍ରୀନାମ । ମା ଗୋ ! ତୋର ଗୋପାଳକେ ପାବାର ଜନ୍ମ ଆମରାଇ କି ଶୁଭ୍ୟ ଗୋଲ କରୁଛି ? ମା ଗୋ ! ତ୍ରିଭୁବନେର ଲୋକ ସେ ତୋର ଗୋପାଳକେ ପାବାର ଜନ୍ମ ଗୋଲ କରୁଛେ, ତାତେ କି ଆର ତୋର ଗୋପାଳେର ସୁମାବାର ଯୋ ଆଛେ ସେ ସୁମୁବେ ?

ସଶୋଦା । ଗୋପାଳରେ ! ତୋର ନିଜ୍ରା ଭଙ୍ଗ ହ'ସେଛେ ? ବାପ ! ତୋରେ ଚୂଡ଼ା ଧଡ଼ା କେ ବୈଧେ ଦିଲେ ?

କୁଞ୍ଚ । ମା ! ଆମି ତୋର କାହିଁ ଥେକେ ଶିଥେଛି ଯେ ! ଆମି ଆପନି ତାଡ଼ାତାଡ଼ି କ'ରେ ବୈଧେ ଏସେଛି । ମା ଭାଲ ହୁଣି, ତୁହି ବୈଧେ ଦେନା । ଆର ତୁହି ତୋ ଜାନିମ ମା, ଆମି ଆପନି କିଛୁହି ସାଜତେ ପାରିନେ, ଆମାକେ ଭାଲବେସେ ସେ କା ଦିଯେ ସାଜିଯେ ଦେଇ ଆମି ତାଇ ଆଦର କ'ରେ ପରି, ତାତେ ଆବାର ଏଥାନେ ରାଖାଲେରା ଆମାୟ ଡାକୁଛିଲ, ତାଇ ଧଡ଼ା ଚୂଡ଼ାର ଦିକେ ଏତ ମନ ଛିଲ ନା ।

যশୋଦା ।

ଗୀତ ।

ନିଲମ୍ବଣି ! ତୋରେ ଡାକ୍‌ଲେ ସଦି ଯାମ୍ ଭୁଲେ,
ଆର କିଛୁ ତୋର ଥାକେ ନା ମନେ ।
ତାହି ଆମି ତୋକେ ବଲି, ଶୋନ୍ ବାପରେ ଆମାର,
ଆଜ୍ ଆର ତୁଇ ଯାମ୍ବେ ଗୋଚାରଣେ ॥
ଗୋପାଳ ରେ ! ଆମି ଶୁନେଛି,
କେ ନାକି ଏନେ ବନେ, ସ୍ତନ ଦେଯ ତୋର ଚାନ୍ଦବଦନେ ;
ଏଗନ୍ କାଜ୍ କରିମ୍ବିନ୍—କରିମ୍ବିନ୍—କରିମ୍ବିନ୍ ।
ଦେ ନାମାନିଯ ମେଯେ ନୟ, ହୟ ଘୋଗିନୀ ନୟ ମାଯାବିନୀ ;
ଆର ତାର କାଛେ ସେତୁନାରେ ॥

କୃଷ୍ଣ । ହଁ ମା, ଆମି ତାକେ ବେଶ ଜାନି । ତାର ମତ ମାଯା
ବିନୀ ଆର ସଂସାରେ ଛଟୀ ନାହି, ତିନି ସକଳକେଇ ମାଯାତେ ଆଛଃ
କରେନ, କେବଳ ଆମାକେଇ ଏକୀ ଆଛନ୍ତି କରେନନ୍ତି । ଆର ମା
ତୁଇ ସେ ଘୋଗିନୀ ବଲଛିମ୍ ତୀ ବୋଧ ହୟ ସତ୍ୟ, କେନ ନା ତାକେଇ
ହୟ ତୋ ତୋରୀ ଘୋଗମାୟ ବଲିମ୍ ।

ଯଶୋଦା । କୃଷ୍ଣରେ ! ମେ ସାଇ ହୋକ୍ ଆର ତୁଇ ଯା ବଲିମ୍ ଆହ
ଆର ତୋକେ ଗୋଟେ ସେତେ ଦେବ ନା ।

କୃଷ୍ଣ ।

ଗୀତ ।

ଆଜ୍ଞକେର ମତ ସତନ କରେ ଶାଜିଯେ ଦେ ମା ନନ୍ଦରାନୀ ।
ଆର ଆମି ସାବନା ବନେ, ଭରା ଖେତେ ଦେ ମା କ୍ଷୀର ନବନୀ ।
ରାଖାଲେରାଓ ଆର ଆସୁବେ ନା, ସାଧେର ଗୋଟେ ଆର ସାବନ
ଗୋଟେର କଥା ଆର ବୋଲ୍‌ବ୍ ନା, ଗିନତି ଶୋନ୍ ଗୋ ଜନନୀ ।

(ওয়া নন্দরামী, আজ্জকের শতন সাজিয়ে দে মা)

(নন্দরামী, তোরে আকুল ক'রে, গোকুল ছেড়ে,)

(গোধন ল'য়ে গোষ্ঠে আগি ধাবনা জননী ।)

যশোদা ।

গীত ।

গোপালরে ! যদি রাখালের সনে ধাবি গোধন চারণে,

দূর বনে, বাছা ! কভু ধান নাই ।

করে ধরে বলিলে কানাই ॥

সেখানে গহন কাননে, অতি নিরজনে,

সিংহিনী বিচরে সদাই ;

থেয়োনারে, যাত্র ! বনের ফল,

থাকেরে তাহাতে নাপের গরল,

তুলোনা তুলোনা গরসি-কমল,

কমল-আঁথি, তোর, আর কমলে কাজ নাই ;

আছে ঘৃণালে কাল ভুজঙ্গিনী ।

ধর ধর, বাপ ধররে,

ওরে বলাই, আমি সঁপিতেছি তোর করে ;

গোধন চরাতে গোপাল যায়,

দেখো বনদেবী রেখো গো তায় ;

আগি কাত্যায়নী ব্রত ক'রে,

পেয়েছি গোপাল, কোলে তোরে ;

ডাকি দুর্গা দুর্গা দুর্গা বোলে মুখে সদাই ॥

কুকু ! মা ! তবে আগি এখন গোচারণে ধাই ?

ସଶୋଦୀ ! ଗୋପାଳରେ ! ତୋକେ ସା ବୋଲେ ରିଲେମ୍
ସେଇମତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିସୁ ବାପ୍ । ଆର ଗୋଚାରଣ କୋରତେ
କୋରତେ ସଦି କିମ୍ବା ପାଇଁ, ତୋର ସାଥେର ଧବଲିର ହଞ୍ଚ ହ'ତେ
ଯେ କ୍ଷୀର ଖର ପ୍ରସ୍ତତ କ'ରେଛି ତାଇ ତୋର ଧଡ଼ାୟ ବୈଧେ
ଦିଅସେହି ଥାମ୍ ।

ବ୍ରଜବାଲକଗଣ ।

ଗୀତ ।

ଆୟ ଆୟରେ କାନାଙ୍ଗେ ଲାଲ ।
ଏ ଦେଖରେ ଧାୟ ଧେନୁର ପାଲ ॥
ହେଲେ ଛୁଲେ ଚଲେ ମଲୟ ପବନ,
ଡାଲେ ଡାଲେ ବସି ପାଖୀ କରେ ଗାନ ଶୋନ୍ତରେ ଭାଇ ;
ହେର ସମୁନା ଧରିଲ ଏ ଉଜାନ,
ତୋର ବୀଶୀରବ ଶୁଣି ନନ୍ଦଲାଲ ॥
ଧାୟ ଫୁଲେ ଫୁଲେ ଭଗରା ଭମରୀ,
ପେଖମ୍ ତୁଳି ମୟୁର ମୟୁରୀ ନାଚେରେ ଭାଇ,
ଗାୟ ତମାଲେ କୋକିଲ ଝକାରି ଝକାରି,
ତୋର ଚରଣେର ନୂପୁର ଦିତେଛେ ତାଲ ॥

[କୃଷ୍ଣ ବଲରାମେର ସହିତ ନାଚିତେ ନାଚିତେ ରାଖାଲ-
ବାଲକଗଣେର ଅନ୍ତାନ ଏବଂ ଅପରଦିକେ

ସଶୋଦାର ଅନ୍ତାନ ।]

ପଟ୍ଟକ୍ଷେପଣ ।

ନୀ - ୩୭୯

Acc 22720

20/1/2026

বিতীয় অঙ্ক

প্রথম গভীক ।

বন ।

(সিংহবাহনে দশভুজা—শিব, ব্রহ্মা, ইন্দ্ৰ
উপস্থিতি, কৃষ্ণের প্রবেশ ।)

ছর্গ ।

গীত ।

আয় আয়রে নীলকাঞ্চনি ।

ধৰ্ ধৰে বাপ ক্ষীর নবনী ॥

হের হের দিগম্বর, হের স্তুতি ধৰ,

আগে মা মা বলে নেচে জগৎ-চিন্তাগণি ॥

মহাদেব ! ছর্গ ! যার অমুপম মায়ায় সংসার পরিপূরিত,
যার চক্রে জগৎ পরিচালিত, যাকে ধানে ধারণা কোরতে এ
পর্যাপ্ত কেহই সক্ষম হয়নি, সেই চক্রধারী যথন আদৰ ক'রে
মা মা ব'লে তোমার নিকটে আসছেন, তখন আমরা যে সকলে
বিমোহিত হব তাৰ আৱ আশ্চৰ্য কি ?

কৃষ্ণ ।

গীত ।

তুর্গতি হৱ দেবী ছর্গ ছুর্গস্তুর মন্দিনী ।

শারদে জয়দে বিমলে বরদে, শুর-নৱ মুনি-বন্দিনী ॥

জনগি জননি তোমার অংশে, বধিতে দুষ্ট দানব কৎসে;

বিতৰ ত্রিপুরে বল বিতৎসে দনুজ দর্পহারিণী ॥

ହର୍ଗୀ । ଅଥିଲ ଆଆ କୁଷ୍ଠ ! ତୋମାର ଏ କି ଭାବ ? ତୋମାର ଆବିଦିତ କି ଆଛେ ? ଜଗନ୍ନ ସଂସାର ତୋମାରି ଇଚ୍ଛା-ଶକ୍ତିତେ ଚାଲିତ ହ'ଛେ, ଆର ତୁମି ପୁରୁଷଭାବେ ଥାକ ବ'ଲେ ତାତେଇ ତୋମାର ଲୋକେ ଇଚ୍ଛାମୟ ବଲେ, ଆର ଆମି ଦ୍ଵୀଭାବେ ଥାକି ବ'ଲେ ଲୋକେ ଆମାୟ ଇଚ୍ଛାମୟୀ ବଲେ । ଏଥନ ଦେଖଦେଖ କୁଷ୍ଠ ! ତୋମାୟ ଆମାୟ ଭାବ-କ୍ରମର ପ୍ରଭେଦ କି ?

କୁଷ୍ଠ । ଜଗତ-ଜନନି ! ଯାରା ବୋବେନା ତାରାଇ ତୋମାର ଆମାର ଭାବ-କ୍ରମର ପ୍ରଭେଦ କରେ ; କିନ୍ତୁ ଲୋକ-ଶିକ୍ଷାର୍ଥେ ମାନ୍ଦିଲୀଳା ପ୍ରଚାର କରିବାର ଜଣ୍ଡ ଆମରା ପୃଥକ୍ ଭାବେ ଆବିଭାବ ହ'ଯେଛି, ତାଇ ତୋମାର ଉପାସନା କ'ର୍ଛି ।

ହର୍ଗୀ । ବାସୁଦେବ ! ଆମି ଯେ ତୋମାକେ ଆମାର ହଦୟ-ଶିତ ପଦ୍ମା ଅଭ୍ୟତି ଷୋଡ଼ଶ ମୁଣ୍ଡିମତୌ ମାଲା ଦିଯେଛି, ଆର “ହରେ କୁଷ୍ଠ, ହରେ କୁଷ୍ଠ, କୁଷ୍ଠ ହରେ ହରେ ; ହରେ ରାମ, ହରେ ରାମ, ରାମ ରାମ ହରେ ହରେ” ଏହ ମହାମସ୍ତ୍ର ଦିଯେଛି, ତୁମି ମେହି ମାଲାମ୍ବ ଐ ମହାମସ୍ତ୍ର ଜପ କ'ରେଇ ସେ ମିଳି ହ'ଯେଛ । ଏଥନ କଂସାଦି ଦୁଷ୍ଟଦାନବଗ୍ରମକେ ଅନାୟାସେହି ତୋ ନିଧନ କୋରିତେ ପାର । ତୃତୀ କଂସ ଆଜୁ ପରମ ବୈଷ୍ଣବ ଅକ୍ରୂରକେ ତୋମାୟ ଆମନ୍ତରଣ କ'ରେ ନିଯେ ସେତେ ପାଠିଯେଛେ । ଐ ଦେଖ, କଂସ ପ୍ରେରିତ କେଶୀ ନାମକ ଦୁରାଚାର ଦାନବ ତୋମାକେ ବଧ କରିବାର ମାନସେ ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରବେଶ କୋରିଚେ । ଯାଉ ଜଗନ୍ନିଃସ୍ତାମଣି, ସତ୍ତର ଓରେ ନିଧନ କ'ରେ, ଅକ୍ରୂରକେ ସନ୍ତ୍ରାୟନ କରଗେ ।”

[ହର୍ଗୀ, ଶିବ, ବ୍ରଙ୍ଗାଦିର ଅଞ୍ଚଳିକାନ, କୁଷ୍ଠେର-ପ୍ରସ୍ଥାନ ।

পট পরিবর্তন ।

বন পথ ।

অক্রূর ।

অক্রূর ! আজ আমাৰ শুণ্পত্তাত ! আজ আমি যোগীজন-আৱাধ্য মধুসূদনেৰ শ্ৰীচৱণ দৰ্শন ক'ৰে কৃতাৰ্থ হ'ব । অশুল-ৱাঙ্গ-কংস ! তুমি আমাৰ পৱন সুহৃদ, আমি তোমাৰি প্ৰসাদে মেই বিশ্বমূলাধাৰ শ্ৰীকৃষ্ণেৰ পাদপদ্ম দৰ্শন কোৱ্ৰব । ব্ৰজভূমি ! তুমিই ধৃতি, মেই ধৰ্ম-ব্ৰজাঞ্জুশাদি পদ-চিহ্ন তোমাৰ বক্ষে সতত বিৱাজিত থাকে ! যখন আমি রামকৃষ্ণেৰ চৱণতলে গেণত ভাবে অবস্থান কোৱ্ৰব, তখন অবশ্যই কমলাপতি তাঁৰ পদ্ম-হস্ত দ্বাৰা আমাকে স্পৰ্শ কোৱ্ৰবেন ! আমাৰ ভাগ্যে কি এমন ঘট্টবে ? আহা, যে চৱণ-সৱ-কৰহে মুনি খৰি মধুৰতেৰ ন্যায় নিবিষ্টিচত্বে আকষ্ট, আমি ষোৱ বিষয়ী হ'য়ে মেই পদ-পঙ্কজ-ৱেণু কি প্ৰকাৰে প্ৰাপ্ত হ'ব ? কিন্তু যাত্রাকালে যে সকল মঞ্জল-চিহ্ন দৰ্শন ক'ৰে এসেছি, তাৱ ফলে কৃষ্ণ দৰ্শন অবশ্যজ্ঞাবি ! ও কি ! শ্ৰী না শ্রামল-তুল্যলো রামকৃষ্ণ প্ৰকৃতিপুৰুষকূপ ধাৱণ ক'ৰে ঈষৎ বক্ষিভাবে অবস্থান কোৱ্ৰচেন ! আমিৰি মৰি ! কি অপূৰ্ব শোভাই হ'য়েছে ! যেন হিৱণ্য-মৱকত-ব্যাপ্তি অয়-স্কান্দ ও রজত-শৈল-যুগল একত্ৰে অবস্থান কোৱ্ৰচেন । আহা ! ব্ৰক্ষাণ্ড ভাণ্ডোদৱেৰ কি অপূৰ্ব লীলা ! ত্ৰিভুবনপালক হ'য়ে সামান্য গোপালবেশে রাখালগণ সনে কৌতুক জীড়াৰ কাল হ্ৰণ কৱচেন ; মায়াময় ! তুমি মেহ-পুতলিকাৰূপে যশো-দাৰ অক্ষে বিৱাজ কৱ,—প্ৰেমময়কূপে ব্ৰজাঙ্গনাদেৱ হৃদয়ে

ଦିହାର କର,—ସଥ୍ୟଭାବେ ରାଖାଲଗଣେର ଉଛିଷ୍ଟାର ଭୋଜନ କର,
ଆମାର ଅଧିଳ ବ୍ରକ୍ଷାଣ୍ଡେର ନିସ୍ପାକ୍ରମେ ଚରାଚର ଜଗଃ ଶାସନ କର ।
ତୁମି ବାକ୍ୟ ଓ ମନେର ଅଗୋଚର, ଇଞ୍ଜିଯରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ନଓ, ଅଥଚ
ଓତ୍ପ୍ରୋତ ଭାବେ ମକଳେତେ ଅବହାନ କୋରଚ । ହେ ବାଙ୍ଗାକଳ୍ପ-
ତଙ୍କ ! ତୋମାୟ ଯେ ଭାବେ ଯେ ସଥନ ଯେଥାନେ ଆହ୍ଵାନ କରେ, ତୁମି
ଦେଇ ଭାବେଇ ତଥନି ତାହାର ମନୋବାଙ୍ଗୀ ପୂର୍ଣ୍ଣ କର । ତୁମି
କଥନ ନିକୁଞ୍ଜବିହାରୀ, କଥନ ବଲିର ଦ୍ୱାରୀ,—କଥନ ଦୈତ୍ୟାରି ।
ମଚିଦାନନ୍ଦ ! ତୋମାର ଅପାର ମହିମାର ଅମୁଶୀଳନ କୋରତେ ଗେଲେ
ଶୁଣିତ ହ'ତେ ହୟ ।

(କୃଷ୍ଣ, ବଲରାମ ଓ ରାଖାଲଗଣେର ପ୍ରବେଶ ।)

କୃଷ୍ଣ । ବ୍ରଜବାଲକଗଣ ! 'ବୋଧ ହୟ ଅମୁରରାଜ କଂସେର ଦୂତ
ଆମାଦେର ଜଣ ଅପେକ୍ଷା କୋରଚେ, ତୋମରା କିଞ୍ଚିତ ଦୂରେ ଅବହାନ
କର, ଆମରା ଓ'ର ମନେର ଭାବ କି ଜେନେ ଆସି ।

[ରାଖାଲଗଣେର ପ୍ରଶ୍ନା ।

(ରାମକୃଷ୍ଣର ଅକ୍ରୂରେ ନିକଟେ ଗମନ)

ଅକ୍ରୂର ।

ଶୀତ ।

ଜୟ ମୂରତି-ମୋହନ, ଯଶୋଦା ମନ୍ଦନ, ଯାଦବଗଣ-ବନ୍ଦନ ।

ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ର ରଙ୍ଗନ, ଦେବେନ୍ଦ୍ର ଦମନ, ଫଣୀନ୍ଦ୍ର ଅକ୍ଷଭୂଷଣ ।

ବଂଶଧାରୀ, ମୂର-ଅରି, ଦାନବଗଣ ମର୍ଦନ ;

ଭୂଭାର-ହାରି ଗୋଲୋକବିହାରୀ କଂସ-କୁଞ୍ଜର-ମଥନ ॥

କୃଷ୍ଣ । ଅକ୍ରୂର କି କର, କି କର, ତୁମି କଂସ ଅମୁଚର ହ'ଯେ କେନ
ଆମାର ପ୍ରଣାମ କୋରଚ ? ଯଦ୍ୱର ! ତୁମି ଆମାର ପରମ ଆଶ୍ରୀୟ,

তোমায় দেখে আমার চিন্ত পুলকিত হ'ল । তোমার এখানে
কিজন্তু আসা আমায় বল, আমি তা' পূরণ কোর্ব ।

অক্রুর । হরি ! তুমি অস্তর্ধামী হ'য়ে আমার মনের ভাব
থেকে কি তা' কি তুমি জান্তে পারচ না ?

কষ্ট । অক্রুর ! লোকে আমায় চিন্তামণি বলে, যেখানে
যা কিছু হয় সমস্তই আমি জানি, তবুও তোমার মুখে আমার
শুন্তে ইচ্ছা হচ্ছে ।

অক্রুর ।

গীত ।

নারায়ণ নব-নটবর নবীন নীরদ বরণ ।

তব অদর্শনে, ব্যাকুল পরাণে,

ঘন ডাকে চাতক মত যাদবগণ ॥

(প্রেম-বারি পিবে বলে)

তুমি শুন্তে কি তা' পাওনাই হে ?

চল চল নাথ, তুরা মধুপুরে,

একবার উদয় হ'য়ে, কর হৃষিকেশ,

(পুরবানীর হৃদয় মাঝে উদয় হ'য়ে)

দীনজনের দুঃখ বিমোচন ॥

দীননাথ ! নারদ খৰি মুখে তোমা দোহার জন্ম কথা শুনে,
কুমতি কংস কুপিত হ'য়ে তব পিতা বশ্রদেবকে বিনাশ কোর্বতে
উদ্যত হ'য়েছিল । পরে আবার নারদের কথাতেই ক্ষান্ত হ'য়ে
ধূর্যজ্ঞের আঘোজন ক'রে তোমাদের সেখানে নিয়ে বধ
কর্বার মানসে আজ এ দাসকে নিমজ্জন পত্র দিয়ে তোমাদের

ନିକଟ ପାଠିଲେ ଦେଛେ । ଦୀନନାଥ ! ଏଥନ ଯା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୁଯ ବିଧାନ କରନ ।

କୁଷ ! ତାତଃ ! ଆମରା ହୁଇ ଭାଇ ତାର କି ଅନିଷ୍ଟ କ'ରେଛି ଯେ, ମେ ଆମାଦେର ବିନାଶ କୋରିତେ ପ୍ରସାସ ପାଚେ ? ଆଜ୍ଞା ଆମରା ଯାବ, ଏଥନ ଆମାଦେର ଆତିଥ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କ'ରେ ଶ୍ରାନ୍ତିଦୂର କରିବେଳ ଚଲୁନ । (ବଲରାମେର ପ୍ରତି) ଦାଦୀ ! ଆପନାର ଅଭିପ୍ରାୟ କି ?

ବଲ । ଭାଇ କୁଷରେ ! ତୋମାର ମତେଇ ଆମାର ମତ । (ଅକ୍ରୂରେ ପ୍ରତି) ତାତଃ ! ତବେ ଏଥନ ମନ୍ଦାଳୟେ ଚଲୁନ ।

ଅକ୍ରୂର । ଆମାର ପରମ ମୌଭାଗ୍ୟ ଯେ ଆଜ୍ଞ ପରମେଶ୍ୱରେର ଆତିଥ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କୋରିବ ।

କୁଷ । ଆପନି ଏଥାନେ କିଞ୍ଚିତକାଳ ଅପେକ୍ଷା କରନ, ଆମରା ଭଜବାଲକଦେର ବିଦ୍ୟାୟ ଦିଯେ ଆସି ।

[ସକଳେର ଅନ୍ତର୍ମାନ ।

ତୃତୀୟ ଗର୍ଭାଙ୍କ ।

ନିକୁଞ୍ଜକାନନ ।

(ରାଧାଲଗଣମହ ରାମକୃଷ୍ଣର ପ୍ରବେଶ ।)

କୁଷ । ନା ଭାଇ, ନା ଭାଇ, ତା ନାହିଁ । ଯିନି ଏମେହେନ ତିନି ବଡ଼ ଭାଲ ଲୋକ ; ମହାରାଜ କଂସେର ମତ ଫିରେଛେ, ଏଥମ ଧର୍ମେ କର୍ଷେ ମନ ଦିଯେଛେନ । ଧର୍ମର୍ଯ୍ୟଜ ଆଯୋଜନ କ'ରେ ଆମାଦେର ଓ ଆଭୀର ପଲିର ସକଳକେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କୋରେଛେନ, କାଳ ମଧୁପୂରିତେ ଯେତେ ହେବ । ତାଇ ଭାବ୍ରିଲେମ ତୋମାଦେର ଫେଲେ କେମନ କ'ରେ ଯାବ ?

১ম রা। রাম, কৃষ্ণ, ভাই ! আমাদের ফেলে তোরা যাবি ?
তা কথনই হ'বে না ।

কৃষ্ণ । সে কি ভাই ! তোমাদের ছেড়ে কি আমরা যেতে
পারি ? তবে ভাই, তোমরা এক কাজ কর, এগিয়ে গিয়ে
আপনার আপনার মা বাপের মত কর গে, আর আমরা
মহামতি অঙ্কুরকে নিয়ে পিতা নন্দ প্রভৃতি প্রধান প্রধান
গোপগণকে জানাইগে ।

১ম রা। ভাই ভাল ।

[সকলের প্রস্থান ।

চতুর্থ গর্ভাঙ্ক ।

নন্দালয় ।

(যশোদা ও রোহিণীর অবেশ ।)

যশো ।

গীত ।

ওকি হ'ল গো, বল বল দিদি রোহিণি ।

ধেনু বৎস ল'য়ে রাখালগণ এলো,

কেন এলোনা এখনো নীলমণি ॥

প্রভাতে গোপালে গোষ্ঠৈ যাইতে

আমার মন তো তখনি চায়নি,

সঁপেছিন্ন রামের করে আমার সাধের রতনমণি ;

আজ প্রাণ গোপালে, দিদি, নাহি হেরে,
 রহিতে না পারি ঘরে ;
 এই দেখ, রয়েছি দাঁড়ামে,
 হাতে ল'য়ে ক্ষীর নবনী ॥

রোহি ! যশোবতি ! আমিও তোর মত কাতরা হ'য়েছি
 ব'লে এখানে এমেছি । আমার রামও যে এখন আসেন !
 তাই তো, ভগ্নি ! তাদের এত বিলম্ব হচ্ছে কেন ?

(নন্দের প্রবেশ ।)

যশোদা ! কৈ কৈ কৈ, মহারাজ ! আমার গোপাল
 কোথায় বল, রাখালেরা সব গোষ্ঠ হ'তে এলো, কৈ, আমার
 রাম কানাই তো এখন এলো না ? গোপালকে না দেখে
 আমার মন যে বড়ই ব্যাকুল হ'য়েছে ! বল গোপরাজ, বল, বল,
 কোথায় আমার কুষ্ণধন ?

নন্দ ! সে কি, রাম কৃষ্ণ এখনো পূরী মধ্যে আমে নাই !
 ঐ না নূপুর ধৰনি শোনা যাচ্ছে, এবার বুঝি আসছে ।

গীত ।

আহা, নাচিতে নাচিতে আসিছে গোপাল,
 ঐ ঐ আহা, বামে হেলে ।
 বেগভরে মরি, ছু-বাছু পদারি,
 পিতা পিতা বলি কৃত্তহলে ॥
 ঐ ধীরে ধীরে হের বিরদ গতিতে,

ବୀର ବଲାଇ ଆସେ ହେଲେ ତୁଲେ ;
ହେର ନନ୍ଦ ରାଣୀ, ହେର ଗୋ ରୋହିଣୀ,
ଧେଯେ ରାମ କୃଷ୍ଣ କର କୋଳେ ॥

କୃଷ୍ଣ-ବଳ ।

ଶୀତ ।

ପିତ ଗୋ, ଏଲ ଗୋଟିଛ'ତେ ତୋର ରାମ କାନାଇ,
ଦ୍ୱରା ମୋଦେର ଲାଗୁ କୋଳେ ।
ଗହନ କାନନେ, ଫିରି ଗୋଚାରଣେ,
ବନନ ଭିଜେଛେ ଶ୍ରମ-ଜଳେ ।

ନନ୍ଦ । ଆଯ ଆୟ ବାପ ରାମ, ଆଯ ଆୟ ରେ କୃଷ୍ଣ ! ଆଜ
ତୋଦେଇ ଉଭୟକେ ବଜେ ଧାରଣ କ'ରେ ଆମାର ପ୍ରାଣ ମନ ଶୀତଳ
ହ'ଲ । ସଶୋଭି ! ରୋହିଣୀ ଦେବି ! ଏତକ୍ଷଣ ତୋମାଦେଇ
ଏକଟୀ ବିଶେଷ କଥା ବୋଲିତେମ୍ ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଣ ଗୋପାଳକେ ଦେଖେ
ସବ ଭୁଲେ ଗେଛେମ । ମଥୁରାଧିପତି କଂସ ମହାରାଜ ମହା
ସମାରୋହେ ଧର୍ମର୍ଯ୍ୟଜ୍ଞର ଅମୁର୍ତ୍ତାନ କୋରେଛେନ, ମେହି ଉପଲକ୍ଷେ
ନାନା ଦେଶର ଲୋକଗଣକେ ନିମ୍ନଲିଙ୍ଗ କରା ହ'ଯେଛେ । ତୀର
ପ୍ରଧାନ ପାତ୍ର ଅଜ୍ଞୁର ରଥ ଓ ନିମ୍ନଲିଙ୍ଗ ପତ୍ର ଲ'ଘେ ଆଜ୍ଞ ଏଥାନେ
ଏସେହେନ, ଆଗାମୀ କଲ୍ୟ ପ୍ରାତେ ଗୋପଗଣ ସହ ରାମକୃଷ୍ଣକେ ଲ'ଘେ
ଆମି ମଧୁପୂରୀ ଗମନ କୋରୁବ ।

ସଶୋ । ଏଁମା, କି ବଜେ ଗୋପରାଜ, ଆମାର କୃଷ୍ଣକେ !
ହାଯ !— (ପତନ)

[ରୋହିଣୀ ବଲରାମକେ ଲାଇୟା ପ୍ରଷ୍ଟାନ ।

ସଶୋ । (ସ୍ଵଗତ) ପତି ପରମ ଶୁରୁ, ତୀର ଆଜ୍ଞା ଅବହେଲା
କରାଯ ପାପ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ଶାମୀ ସଦି ନିରପରାଧେ ପ୍ରାଣ

ବଧ କୋରିତେ ଉଦ୍‌ସ୍ଥିତ ହନ, କୋନ ଜୀ ତଥନ ନିଷ୍ଠକ ଥାକିତେ
ପାରେ ? ରାମକୃଷ୍ଣ ଆମାର ପ୍ରାଣ, ଜ୍ଞାନକାଳ ଓ ଦେଇ ମୁଖ-ଚଞ୍ଚଳା
ନା ଦେଖିଲେ ଆମି ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ହିଁ; ଗୋପରାଜ ସଥନ ଆମାର
ରାମକୃଷ୍ଣକେ ଆମାର ନିକଟ ହ'ତେ ଦୂର ମଧୁପୁରୀରେ ଲ'ଯେ
ଯାବେନ, ତଥନ ଓଁର ମୁଖାପେଙ୍ଗା କରା କୋନମତେ ଉଚିତ ନୟ ।
(ପ୍ରକାଶେ) ଭରଜରାଜ ! ଆମି ଆପନାର ନିତାନ୍ତ ଅଧିନୀ
ବୋଲେ କି ନିଷ୍ଠିର ଦୟାର ମତ ବିନା ଅପରାଧେ ଆମାଯ ନିଧନ
କରା ଆପନାର ଉଚିତ ? ରାମକୃଷ୍ଣ ଯେ ଆମାର ପ୍ରାଣ-ପୁତଳି
ତା କି ତୁମି ଜାନ ନା ? ତବେ କେମନ କ'ରେ ବୋଲେ ଯେ, ତାଦେଇ
ମୁଖରାଯ ନିଯେ ଯାବେ ? ତୋମାର ମିନତି କରି, ଚରଣେ ଧରି
ଆର ଏମନ କଥା ମୁଖେ ଏନୋ ନା । ହାୟ ! ନୀଳମଣିକେ ସଥନ
ଗୋଟେ ପାଠିଯେ ପାଗଲିନୀର ମତ ସାରା ଦିନ ନବନୀ ହାତେ କ'ରେ
ସର ବାର କ'ରେ ବେଡ଼ାଇ, ତଥନ ଦୂର ମୁଖରାଯ ପାଠାଲେକି ଆର
ଆମାର ପ୍ରାଣ ଥାକୁବେ ? ଦାଓ ଗୋପରାଜ, ଆମାର ଗୋପାଳକେ
ଦାଓ, ଆମି ପ୍ରାଣ ଗୋପାଳକେ ଲ'ଯେ—ନନ୍ଦଗ୍ରାମ ଛେଡ଼—ବିଜ୍ଞାନ
ବନେ ଯେତେ ହୟ ତାଓ ଯାବ, ପର୍ବତେ ଭ୍ରମଣ କୋରିତେ ହୟ ତାଓ
କୋରବ, ଅଗାଧ ସମୁଦ୍ର ପାର ହ'ଯେ ଦେଶାନ୍ତରି ହ'ତେ ହୟ ତାଓ
ହେବୋ, ତବୁଓ ଗୋପାଳକେ ଆମି କାହୁ ଛାଡ଼ା ହ'ତେ ଦେବ
ନା । ଯେଥାନେ ମେହି ପାପ କଂଦେର ନାମ କେଉ ଶୋନେନି, ଏମନ
ହାନେ ଆମି ଆମାର ଗୋପାଳକେ ଲ'ଯେ ଯାବ ।

ନନ୍ଦ ! ସଶୋଭି ! ଗୋପାଳ ଯେ ତୋମାର ପ୍ରାଣ ପୁତଳି—
ନୟନ ମଣି—କଠେର ଭୂଷଣ—ଅଞ୍ଚଳେର ନିଧି—ତା ଆମି ବେଶ
ଜାନି; କିନ୍ତୁ ରାମକୃଷ୍ଣର ମଧୁମାତା କଥାର ଭୂଲେ ଗିଯେ ତାଦେଇ
ମଜ୍ଜେ କ'ରେ ନିଯେ ମୁଖରାଯ ଯେତେ ଆମି ସେ ସମ୍ମାନ ହ'ରେହି

তখন মনে কোরেছিলেম্ যে, কৎস রাহারাজ যথন আমাৰ
রামকৃষ্ণকে স্বতন্ত্র পত্ৰ দিয়েছেন, এদেৱ নিয়ে যাবাৰ জন্য
মহাদ্বাৰা অকৃতৰেৱ সহিত রথ পাঠিয়েছেন, তখন আমাৰ রাম
কৃষ্ণ রাজসভায় অবগুহ্য পরিচিত ও সম্মানিত হবে; আমি সেই
আহ্লাদে বিহুল হ'য়ে এদেৱ কথায় সায় দিয়েছিলেম্;
কিন্তু এখন বুঝতে পাচি যে আমি অতি কুকৰ্ম্ম কৰেছি; রাম-
কৃষ্ণকে তোমাদেৱ বিনা অহুমতিতে আমি কথনই ল'য়ে যাব
না। এখন তুমি রামকৃষ্ণকে প্ৰবোধ বাকে শৰ্ষিলা কৰ, আৱ
আমি অভ্যাগত মহামতি অকৃতকে শিষ্টাচাৰে পৱিতৃষ্ঠ
কৰিগো।

[নন্দেৱ প্ৰস্থান ।

কৃষ্ণ। মা মা, তুই বাঁৰণ কৱিস্মনে, তোৱ পায়ে পড়ি। আমাৰ
মনে বড় সাধ হ'য়েছে যে, পিতাৰ সঙ্গে স্বগণে ল'য়ে একবাৰ
মখুৰার হাট, বাট, রাজপাট দেখ্ৰ, আৱ রাজাৰ নিকট পৱিচিত
হব, অহুমতি দে মা।

যশো। বাট, বাট, বাট, রে বাছা, কৃষ্ণনৰে, বালাই
বালাই, এমন কথা মুখে আনতে নাই। চল বাপ, ঘৰে যাই,
সত খেতে পাৱ নবনী দেৰ, তোৱ মায়েৰ মাথা খেতে এমন
কথা আৱ বলিস্মনে।

কৃষ্ণ। তবে মা আৱ তোকে মা বলে ডাক্ব না,
তোৱ জৌৱ নবনীও থাব না, তোৱ কোলেও আৱ
উঠ্ব না।

যশো। গোপাল রে ! ও বাপ, তোৱে রামেৰ সঙ্গে গোচে
পাঠিয়েও যে, আমাৰ ঘন প্ৰবোধ মানে না, তোৱ পথ চেয়ে

ଥାକି, ପାଗଲେର ମତ ସର ବାର କରି । ବାପ, ତବେ ତୋରେ ଦୂର ମଧୁରାସ ପାଠିଯେ କେମନ କରେ ଆଗ ଧରେ ଥାକ୍ରବ ବଳ ଦେଖି ?

କୁଷ୍ଣ । ତବେ ମା, ଆର ତୋର ଶ୍ଵନ ପାନ କୋର୍ବ ନା, କ୍ଷୀର ନବନୀ ଥାବ ନା, ଶ୍ରକିଯେ ଥାକ୍ରବ । ମା ଗୋ, ଆର ଆର ବ୍ରଜ-ବାଲକଦେରେ ତୋ ମା ଆଛେ, କୈ ତାରାତୋ ତୋର ମତ କୁନ୍ଦିଛେ ନା, ତାରା କେମନ ହେସେ ହେସେ ଆପନାଦେର ଛେଲେଦେର ପାଠାବେ ବଲେ ସାଜିଯେ ଦିଚେ ।

ସଶୋ । ବାପ କୁଷ୍ଣ ରେ ! ତାଦେର ଯେ ମୁଖ ଚାଇବାର ଆଛେ, ଆମାର ଯେ ତୁହି ବହି ଆର କେଉ ନାହିଁ ; କତ କଠୋର ବ୍ରତ କ'ରେ—କତ ଉପବାସ କ'ରେ—କତ ତପସ୍ତୀ କ'ରେ ତୋମାଧିନେ ପେରେଛି, ତାହି ଆବି ତୋମାସ ଚୋଥେର ଆଡ କୋର୍ତ୍ତେ ଚାଇନେ ।

କୁଷ୍ଣ । ମା ଗୋ, ବ୍ରଜେର ସବ ଛେଲେରୀ ଯାବେ, ବଲାଇ ଦାଦୀ ଯାବେନ, ଆମି କି ଏକଳା ଏଥାନେ ଥାକ୍ରବ ? ନା ମା, ଆମି ତା କଥନହି ଥାକ୍ରତେ ପାରବ ନା । ତୁହି ଏକବାର ଆମାର ଯେତେ ଦେ, ଆର କଥନେ ତୋର କାହି ଖେକେ ଯେତେ ଚାଇବ ନା, ତୋର ପାଯେ ପଡ଼ି, (କଥା କରଣ) ବଳ, ଏକବାର ବଳ, ସେ ଆମାର ମଧୁରାସ ଯେତେ ଦିବି ?

(ବଳରାମକେ କୋଲେ ଲାଇୟା ରୋହିଣୀର ପ୍ରବେଶ)

ରୋହିଣୀ । ସଶୋଭତି ! ଗୋପାଳ ଧୂଳାସ ପଡ଼େ କୁନ୍ଦିଛେ ଆର ତୁମି ଚୁପ କରେ ରୁହେଛ ? ଛେଲେ ଆବଦାର ନିଯେଛେ, ମୁଖେଇ କେନ ବଳନୀ ମଧୁରାସ ଯେଓ, ତା ହ'ଲେଇ ତୋ ଧାରେ, ସୁମୁଲେଇ ଆବାର ସବ ଭୁଲେ ଯାବେ ।

ସଶୋ । ଦିଦି ! ଓ କଥା ମନେ ହ'ଲେ ଆମାର ଆଗ ଯେ କେମନ

କରେ । କେ ଯେମ ଏକଟି ଛେଲେ ଏମେ ବୋଲେ,—“ରାଣି ! ବୋଲୋ ନା,—ବୋଲୋ ନା, ତା ହ'ଲେ ଗୋପାଳ ଆର ଆସିବେ ନା !”

ରୋହି । କି ଦାର, ଓସବ କିଛୁ ନୟ, ତୁମି ଯେତେ ବଳ । ତୁମି ଗୋପାଳକେ ଅଧିକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କର ବୋଲେ ଅଳାପ ଦେଖିଛ, କେନ ଆସିବେ ନା !

ଯଶୋ । ଗୋପାଳ ରେ, ତୁହି ଯେତେ ହୟ ଯାମ ବାହା, ଆର କାନ୍ଦିମୁନେ । (କୃଷ୍ଣକେ କୋଳେ ଲାଗନ)

[ସକଳେର ପ୍ରଥମାନ ।

ପଞ୍ଚମ ଗର୍ଭାଙ୍କ ।

—○—○—
ଶ୍ରୀରାଧିକାର କୁଞ୍ଜ ।

(ରାଧିକା ଓ ସଥୀଗଣ ।)

ରାଧି ! ସଥି ! କାଳିକେର ଫୁଲ-ଶୟାୟ ବେଶ ହ'ଯେଛିଲ, ନୟ ? ଆର ଫୁଲେର ଗହନାଗୁଲିଓ ଚମକାର ହ'ଯେଛିଲ ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଣ-ବଲଭ କୁଞ୍ଜର ପରମ ଶୂନ୍ୟର ଦେହେର କୋନ ଘରେଇ ଉପ୍ରୟୁକ୍ତ ହୟ ନାହି । ଆଜି ଶ୍ରାମମୁଦରେର ଜଞ୍ଚ ନିଜେ ଏକ ଛଡା ଫୁଲ-ହାର ଗୀଥିବ ।

ବିଶ । ଆଜ୍ଞା ସଥି, ତାଇ କର ; କିନ୍ତୁ ଭାଇ, ଇଟିପୂଜା କୋରି ବୋଲେ କୁଟିଲାର ଚ'ଥେ ଧୂଳୋ ଦିଯେ ଘର ଥେକେ କେମନ ଆଣେ ଆଣେ ବେରିଯେ ଏଲେ ! ଭେଲା ବା ହୋକ, କି ଛଳଇ ଥିଲେ !

ରାଧିକା । ଭାଇ ! ପ୍ରାଗପତି କୁର୍ମ ଯେ ଆମାର କଲକ ଡଙ୍ଗନ
କ'ରେ ତାର ମୁଖ ବନ୍ଦ କୋରେଛେ, ତାର କି ଆର କିଛୁ ବଳବାର
ସେ ଆଛେ, ଯେ ବଳବେ ? ଆର କେହି ବା ତାର କଥା ବିଶ୍ୱାସ
କୋରବେ ? ସେ ଯା ହୋକ୍, ସଥି ! ଶ୍ରାମସୁନ୍ଦର ଆମାକେ ସଥାର୍ଥ
ଭାଲ ବାସେନ, ଆମାର ଜଣ୍ଠ କି ନା କୋରେଛେ ବଳ ଦେଖି ?

ବିଶା । ହଁ ସଥି, ସେ କଥା ଆର ବୋଲିତେ ହବେ କେନ ; କିନ୍ତୁ
ଭାଇ ! ତୁମେ ତୁମି ଯା ଭାଲବାସ, ତାର ତୁଳନା ନାହିଁ ।

(ଲଲିତା, ଚିତ୍ରା ଓ ଚମ୍ପକଲତାର ପ୍ରବେଶ ।)

ଦ୍ୱାକଳେ ।

ଗୀତ ।

ଫୁଲ-ନାଜେ ନାଜାଇଁବ ନଜନି ଆଜି ତୋମାୟ ।

ବେଶ ହେରି ବିମୋହିତ ହବେ ସେ ନାଗର ରାୟ ॥

ଫୁଲ-ଧନୁ ଧରି, ଫୁଲ-ଶାର ଛାଡ଼ି,
ହାସି ବ'ନ ପାଇରି ଫୁଲ-ଦୋଲାୟ ;
ଆଇଲେ ବୁଦ୍ଧୁଆ, ବିଁଧୋ ଲୋ ଯତନେ,
ପଡ଼ିବେ ଲୁଟେ ତୋହାରି ପାୟ ॥

ରାଧି । ସଥି ! ଆମାର ମନ କେନ ଏମନ ଚଞ୍ଚଳ ହ'ଲ ? ଶ୍ରାମ
ବୁଦ୍ଧୁର ଜନ୍ୟ ଆଁଚଳ ଭରେ ମନେର ମତ ଫୁଲ ତୁଳିଛିଲେମ, ହଠାତ
ଆଁଚଳ ଭୁରେ ପୋଡ଼େ ଫୁଲଗୁଲି ଛାଡ଼ିଯେ ଗେଲ ! କେନ ସଥି,
ଆମାର କର୍ତ୍ତାଲୁ ଶୁକିଯେ ଗେଲ ? ଆମି ବଳ-ହୀନ ହ'ଲେ ପୋଡ଼ି-
ଲେମ ଯେ ; ଆମାୟ ଧର ଧର ! ଏକି ! ଆମାର ଶରୀର ସେ
କାଂପଚେ !

ବିଶା । ସଥି ! ଶାନ୍ତ ହେଉ, ଅଧୀର ହରୋନା । ତୋମାର

କୋମଳ ଶରୀରେ ତୋ କୋନ କ୍ଲେଶ ସହ ହୁଏ ନା ; ଶ୍ରୀ କ'ରେ ଏତ-
ଦୂର ଏମେହ ବଲେଇ ଅଗନ ହ'ଯେଛେ, ଏକଟୁ ନିରାଲୟେ ବ'ମୋ ଦେଖି,
ଏଥିନି କୁଞ୍ଜ-କୁଞ୍ଜେର ଝୁର୍ ଝୁର୍ ବାତାମେ ଅଙ୍ଗ ଶୀତଳ ହ'ବେ ।

ରାଧି ! ଆଛା ଭାଇ, ତବେ ତୋମରା କୁଞ୍ଜ-କୁଟୀରେ ଗିଯେ କୁଳ-
ଶୟା ପ୍ରକ୍ଷତ କରଗେ, ଆର ଆମି ତତକ୍ଷଣ ରାଧାନାଥେର ଅନ୍ତରେ
ମନୋମାଧେ ଏକ ଛଡା ବନ-ମାଳା ଗୌଣି, ତା ହ'ଲେଇ ଅନ୍ତମନଙ୍କେ
ଯାତନା ଭୁଲେ ଯାବ ।

ବିଶା ! ବିନୋଦିନି ! ତୁମି ଯାତେ ଭାଲ୍ ଥାକ, ଆମରା ତାଇ
କୋରବ ।

[ସଥିଗଣେର ପ୍ରଶ୍ନାନ ।]

ରାଧି ! ଆହା ହା, ପାଥୀଦେର ସ୍ଵରେ ବନ-ଭୂମିକେ ସେନ ଅଯୁଜ୍-
ରମେ ଅଭିଷିକ୍ତ କ'ରେ ତୁଲେ ! ଆମାର ମତ ସୁଧିନୀ ବା ଏଥନ
କେ ଆଛେ ? ଆର ଆମାର ଲୋକଲାଙ୍ଘନାର ଶୁରୁ ଗଞ୍ଜନାର ଭୟ
କୋରିତେ ହୁଁ ନା, ସଥିନି ଇଚ୍ଛା ହୁଁ, ଚିର-ସଥାର ଚରଣାରବିନ୍ଦ
ଦର୍ଶନ କୋରିତେ ପାରି । ଆହା, କୁଞ୍ଜ-ପ୍ରେମ-ସ୍ଵର୍ଗା ସେ ଏକବାର
ପାନ କରେ, ସେ ସେ କି ବିମଳ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରେ ତା ଅକାଶ
କ'ରେ କେହଇ ବୋଲିତେ ପାରେ ନା । ଏହି ତୋ ମାଳା ଛଡାଟୀ
ଗୀଥା ହ'ଲ, ଏଥନ ବନମାଲିର ଗଲାର-ଛଲିଯେ ଦିଲେଇ ପରିଶ୍ରମ
ସାର୍ଥକ ହୁଁ ।

(ବିଷନ୍ଧବଦନେ ହନ୍ଦାର ପ୍ରବେଶ ।)

ହନ୍ଦା !

ଗୀତ ।

ବିନୋ-ସୁତେ ବିନୋଦିନି, ବୁଧା ଗୀଥ କୁଳ-ମାଳା ।
ମାଳା ସେ ଦିବେ ଗୋ ଜ୍ଵାଳା, ନା ଏଲେ ଚିକଣ-କାଳା ॥

ଧାର ଲାଗି ଗାଁଥ ହାର, ନେ ଯାବେ ସମୁନ୍ନ ପାର,
ଗୋକୁଳ କ'ରେ ଆଁଧାର, ଶୁଣ ଓଗୋ ରାଜବାଲା ॥
ମାଲା ହ'ରେ ଭୁଜଙ୍ଗିନୀ, ଦଂଶିବେ ତୋମାରେ ଧନି,
ତାଇ ନିବାରି କମଲିନୀ, ଆର ଗେଁଥନା ଫୁଲ-ମାଲା ॥

ରାଧିକା ।

ଗୀତ ।

ହାୟ, କି ଶୁନାଲି ସହଚରି ।

ଆମ-ହରି, ଆମ ହରି, ଯାବେ ବ୍ରଜ ପରିହରି ॥
କ'ରେଛି କାର ଅପରାଧ, କେ ନାଧିଲ ହେନ ଯାଦ,
ମୁଖ-ମାଧେ ଏ ବିଷାଦ, ଦୈରଜ ଧରିତେ ନାରି ॥

ଶୁନ୍ଦା ।

ଗୀତ ।

ରାଧେ, କମଲିନି ! ଦୈରଜ ଧର ଗୋ ।

ତୁମି ଅଧୀରା ହ'ଲେ ମୋରା ଜାନ ହାରାଇବ,
ବୁନ୍ଧରେ ରାଖିତେ ପାରିବ ନା ପାରିବ ନା ॥

ରାଧିକା ।

ଗୀତ ।

ଆମି ବୁଝେଛି, ସଜନି, ଏବାର ବୁଝେଛି ଗୋ ।

ଥଳ କଂସ ଛଳ କରି, ହରିତେ ପ୍ରାଣେର ହରି,
କ'ରେଛେ ନୂତନ କୋନ ଆୟୋଜନ ଗୋ ।

ଶୁନ୍ଦା । ହୀ ସଥି, ତାଇ । ଛରାଞ୍ଚା କଂସ ଧରୁଯଜେର ଆୟୋଜନ
କ'ରେ ରାମକୃଷ୍ଣକେ ଲ'ମେ ସେତେ ଅକ୍ରୂରକେ ନନ୍ଦ-ଭବନେ ପାଠିଯେଛେ ।
ବୋଧ କରି ଏତଦିନେ ଶ୍ରୀଦାମେର ଅଭିଶାପ କଲ୍ପନା !

ରାଧିକା । ସଥି ! ତବେ କି ହ'ବେ ? ହାୟ, କୃଷ୍ଣ-ବିରହ-ଚିନ୍ତା
ମନେ ହ'ଲେ ସଥନ ତ୍ରିଭୁବନ ଶୂନ୍ଯ ଦେଖି, ତଥନ ଆମ-ହରି ମଧୁପୂରୀ

গেলে শুন্ধি দেহ ল'য়ে এই শূন্য ব্রজে কেমন ক'রে বাস
কোৱ ? ঈ দেখ, সখি ! ঈ দেখ, রাত্ যে গভৌরা হ'ল,
তবে তো ক্রমে প্রভাত হবে ! হায় হায় ! তা হ'লেই তো প্রাণ-
কৃষ্ণ সাধের ভজ ছেড়ে মথুরায় বাবেন। না না, তা কথনই
হবে না ; যাই—যাই, আমি নির্জনে বোসে ষামিনী-দেবীর
উপাসনা করিগে । (গমনোদ্যত)

বুন্দা । (বাধা দিবা) সখি ! তুমি পাগল হ'লে না কি ?
চল, কুঞ্জ-কুটীরে গিয়ে সকলে মিলে পরামর্শ করিগে যাতে
শুমার্টাদের আর মথুরায় না যাওয়া হয় ।

[উভয়ের প্রস্থান ।

পটক্ষেপণ ।

তৃতীয় অঙ্ক ।

প্রথম গর্ভাঙ্ক ।

বন্দাবনের অপর পার্শ্ব ।

(গো-বৎস বক্ষে রাখালবালকগণ ।)

১ম বা । ভাই ! আমরা গো-বৎস নিয়ে এখানে কতক্ষণ
দাঢ়িয়ে আছি ; কিন্তু ভাই কানাইয়ের রথ তো এখনো এদিকে
এলো না ?

২য় বা । ভাই চুপকর, ঘৰ ঘৰ ক'রে শব্দ হচ্ছে না ?

সকলে । হাঁ ভাই, ঈ যে রথ—ঈ যে রথ !

পট পরিবর্তন ।

বন ।

(রথোপরি কৃষ্ণ, বলরাম, অকৃত ।)

বালকগণ ।

গীত ।

কেন প্রভাতে আজি রথে, বলরে ও ভাই, কানাই বলাই ।

যাবি বুঁৰি মধুপুরে, নিমন্ত্রণ রাখ্তে তু-ভাট ॥

ভাই রে, গোষ্ঠে ভুঁৰি আৱ যাবে না,

মোহন বাঁশী আৱ বাজাবে না ;

ধেনুপালও ফেরাবে না,

যেতে তোমাদেৱ দোবো না রে ভাই ॥

কৃষ্ণ ।

গীত ।

নিমন্ত্রণ রক্ষা তৱে, মোৱা দুজনে যাই মধুপুরে ।

তোৱা ফেৱা ধেনু ক-দিনেৱ তৱে, মনে কিছু কৱিস্ নাই

রাখালগণ ।

গীত ।

তাতো রে হবে না, যেতে দোবো না,

তুই ষে রাখালেৱ রাজা কানাই ।

কৃষ্ণ ।

গীত ।

তবে গোপগণ সনে কুলমনে,

মিল গিৱে ব্রজবালকগণে ;

না কৱ দেৱি, ষাও চৱা কৱি,

পুৰুষ দেখা হবে মথুৱা ভবনে ॥

ବାଲକଗଣ ।

ଗୀତ ।

ନିଧୁବନ କାନନେ, ମଧୁର ହୃଦୟବନେ,
 ଫିରିବେ ନା ଧେଉଗଣେ, କାନ୍ଧୁର ବେଳୁରବ ବିନେ ॥
 ନିପ-ତରୁ-ମୂଳେ ବନି, ନା ବାଜାଲେ ମୋହନ-ବାଁଶୀ,
 ଆସୁବେ ନା ହେ କାଳଶଶି, ତୋମାର ବ୍ରଜାଙ୍ଗନୀ ଆର ପୁଲିନେ,
 ଯମୁନାଓ ବହିବେ ନା, ନାଚି ନାଚି ହେ ଉଜାନେ ॥
 ଆସୁବେ ନା ଆର ବନ-ହରିଗୀ, ନାଚବେ ନା ଶିଥି ଶିଥିନୀ,
 ଶାରୀ ଶୁକ ନୀରବ ହବେ ଶ୍ରାମ, ତୋମା ବିନେ ହୃଦୟବନେ ॥

[ବାଲକଗଣେର ଅଷ୍ଟାନ ।

ଅକ୍ରୂର ।

ଗୀତ ।

ସଦି ତୋମା ବିନେ ନାଥ, ଏମନ ହସ୍ତ—ଏମନ ହସ୍ତ,
 ଓହେ ଓ ବିପିନ-ବିହାରୀ ।
 ତବେ ଆର କାଞ୍ଜିନୀଇ, କାଜ ନାଇ, ହରି, ବ୍ରଜପୁରୀ ପରିହରି ॥
 ଆଘି ମଧୁରା ଛାଡ଼ିବ, ହରି ହେ, ବ୍ରଜବାନୀ ହବ,
 ତୋମାର ରାଖାଲଗଣ ସନେ ପୁଲକେ ଥେଲିବ,
 ହେରବେ ଅହରହ ଯୁଗଳ ନଟବର ରୂପ,
 ପୂରାଓ ଏଇ ବାସନା ହେ ମୁରାରି ॥
 ଓହେ ଶକ୍ତର୍ମଣ, କରି ଆକର୍ମଣ,
 କର ବ୍ରଜେ ବନି ପାପ କଂଳ ନିଧନ;
 କର ଜନକ ଜନନୀର ବନ୍ଧନ ମୋଚନ,
 ଥାକି ହୃଦୟବନେ ବଂଶିଧାରୀ ॥

କୁଷ ।

ଗୀତ ।

ଉଠ ତାତଃ ! ଭରା ରଥୋପରି, ଦେଇ କୋରୋ ନା, କୋରୋ ନା ।
ଶୋରା ନା ଗେଲେ ଆଜି ମଧୁପୁରେ, କଂସ ବଦୁ ହବେ ନା ହବେ ନା ॥

ଆମାର ଅଜଲୌଳା ଆଜି ଶେଷ ଯେ ହଲୋ,

(ତାକି ତୁମି ଜାନ ନା ଜାନ ନା)

ତବେ କେନ ବୁଧା ହେଥା ରହିତେ ବଳ ;

କ୍ରତ ରଥ ଚାଲାଯେ ଚଲ ନଇଲେ, ସକଳ ଲୀଲା ଶେଷ ହବେ ନା ॥

ସ୍ଥିତୀୟ ଗର୍ଭାକ୍ଷ ।

ବନ ।

(ଯଶୋଦା ଓ ରୋହିଣୀ ଅବେଶ ।)

ସଶୋଦା । କୋଣୀ କୁଷ,—କୋଥା ରଥ ? ହାୟ, ନୀଳମଣି
ଆମାୟ ଯେ ବୋଲେ ଏଳ ନା ! କଂସ ଅମୁଚର ଅକ୍ରୂର ଆମାର କୁଷ-
ଧନକେ କି ଚୁରି କ'ରେ ନିଯେ ଗେଲ ?

ରୋହିଣୀ । ନା ଭପି ! ଐ ସେ—ଐ ସେ ରଥ, ଐ ସେ କୁଷ ।

ପଟ ପାରିବର୍ତ୍ତନ ।

ବନପଥ ।

(ରଥୋପରି କୁଷ, ବଲରାମ, ଅକ୍ରୂର ।)

ସଶୋଦା ।

ଗୀତ ।

ଗୋପାଳ ରେ, ଦ୍ଵାଡ଼ା କ୍ଷଣତରେ ବାପ, ରାଖ୍ ରାଖ୍ ରଥ ;

ଧାସୁନେ ଦୁଖିନୀ ଘାୟେ ଛେଡି,

আমাৰ আৱ কেউ নাই, কেউ নাই,
তো বিনে কানাই, ডাকে মোৱে মা মা বোলে ।

দয়াময় তোৱে বলে খৰিগণে,
কেন ব্যথা দাও মাঘৱের পৱাণে,
একবাৰ রথ হ'তে আয়ৱে উলে,
চুটি বাছ তুলে, মা মা বলে,
একবাৰ চুমি ও চান্দ-বদন, জমেৱ মতন,
যাতনা সব যাইৱে ভুলে ॥

ইঁৰে গোপাল ! তুই আমায় না বোলে কি ক'ৱে এলি ?
কুষঃ । মা, তুমি নিদ্রা যাচ্ছিলে, পাছে নিদ্রা ভঙ্গ হ'লে তোমাৰ
কষ্ট হয়, তাই তোমাৰ নিদ্রা ভঙ্গ কৰিবিন । মা ! তুই কান্দছিস্
কেন ? রাজপুৱী দেখতে বড় সাধ হ'য়েছে, তাই যাচি । আবাৰ
আদ্ব—তোৱ কোলে বোদ্ব—ক্ষীৰ, সৱ, নবনী ধাৰ ।

যশোদা ! গোপাল ! আমাৰ নিদ্রাভঙ্গ হবে ব'লে তাই
কি তুই আমায় না বো'লে এসেছিস্ ? আমি জাগ্রত অবস্থায়
শয়নে কিম্বা স্বপনে তোৱে না দেখতে পেলে যে আকুল হই ।
বাপ্রে ! তোৱ হৃদয়ে ঘনি কিছুমাত্ৰ দৱা থাকে, তবে আমায়
এমন দশায় রেখে কথনও যাস্নি ; লোকে তোকে দয়াময় বলে,
বৱং আমায় চিৱকালেৱ জন্ম মহানিদ্রায় যুক্ত পাড়িয়ে বেথে যা,
তা হ'লে আৱ কোন যাতনা থাকবে না,—কোন ভাবনাও
থাকবে না, একেবাৱে নিশ্চিন্ত হব । (রোহিণীৰ ক্রোড়ে মুছৰ্ছ ।)
কুষঃ । অক্রুং ! আৱ বিলম্ব ক'ৱ না, শীঘ্ৰ রথ নিয়ে চল ;
মা যশোদাৰ চেতনা হ'লে আমি আৱ যেতে পাৰ'ব না ।

ଅକ୍ରୂର । ଭଗବନ୍ ! ଏ ତୋମାର ଅହୁପମ ଆସ୍ତା ! ତୁମି
ତୋମାର ଭକ୍ତକେ ମୁର୍ଛିତାବହ୍ୟ ପରିହାର କ'ରେ ପାକ । ଦୟା-
ମୟ ! ଏଥନ ଜୀବଲେମ୍ ଯେ, ବାହୁଡ଼ାନ ଶୁଣ୍ଟ ନା ହ'ଲେ ଅନ୍ତରେ
ତୋମାୟ କେଉ ହିସର ହ'ଯେ ଧରିତେ ପାରେ ନା, ଆମି ବେଶ ବୁଝେଛି
ଯେ, ସଶୋମତୀର ଅନ୍ତର ହ'ତେ କଥନଓ ଅନ୍ତର ହେଉ ନାହିଁ ।

ପଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ।

ବନ ।

ସଶୋଦା ଓ ରୋହିଣୀ ।

ରୋହିଣୀ । ଭପି ! କର କି, କର କି ! ଧୈର୍ୟ ଧର, କେନ୍ଦ୍ର ନା,
କେନ୍ଦ୍ର ନା । ଆହା, ତୋମାୟ କାନ୍ଦିତେ ଦେଖେ ତୋମାର ନୀଳମଣିର
ମୁଖ ଶୁକିଯେ ଗେଲ । ତୁମି ନୀଳମଣିକେ ନିମ୍ନଲିଙ୍ଗେ ପାଠିଯେ ଚକ୍ଷେର
ଜଳ ଫେଲେ ନୀଳମଣିର ଯେ ଅମଙ୍ଗଳ ହବେ । ସଥନ ରାମେର ସଙ୍ଗେ
ଗୋପାଳ ଯାଚେ, ତଥନ ତୁମି କୋନ ଭାବନା କୋର ନା ।

ସଶୋଦା । (ମୁର୍ଛିଭଙ୍ଗେ) କୈ ଗୋପାଳ, କୋଥାଯ ଗେଲି ?
ଦିଦି, ଗୋପାଳ ଆମାର ନା ବଲେ ଗେଲ ? ଗୋପାଳ, ଆୟ ଆୟ
ବାପ, ଏକବାର ଆମାୟ ମା ବୋଲେ ଡାକ । ଦିଦି ! ଆମାର ମନ
ବୋବେ ନା,—ବୁକ ଯେ ଫେଟେ ଯାଚେ, ପ୍ରାଣେର ଭିତର ଯେ କି
କଚେ, ତା ବଲ୍ଲିତେ ପାରିଲି ।

(ଉପାନନ୍ଦେର ପ୍ରବେଶ ।)

ଉପା । ଏକି, ଏକି, ସଶୋମତି ! ତୁମି ଏଥାନେ କେନ ?
ସଶୋମତି ! ନୀଳମଣି ସଥନ ଆମାଦେର ସଙ୍ଗେ ଯାଚେ, ତଥନ ତାମ

କଚ୍ଛ କେନ୍ ? ରାଘ କାନାଇ ଆମାଦେର ସଙ୍ଗେ ଯାଏଟି, ଆବାର ଆମାଦେର ସଙ୍ଗେ ଆସବେ ।

যশোদা ! দেবর ! আচ্ছা, আমার মাথায় হাত দিয়ে বল
যে, তুমি আমার গোপালকে নিয়ে আসবে ?

উপা। ইঁ—আনব।

উপানন্দের প্রস্থান ।

ରୋହିଣୀ ! ସଶୋଭତି ! ଏକଟୁ ହିଂସା, ଚଲ ଆମରା ଗୁହେ
ଗିଯେ ଗୋପାଳର ମଜ୍ଜଳ କାମନା କରିଗେ ।

উভয়ের প্রশ্ন ।

ତୃତୀୟ ଗର୍ଭକ୍ଷ

१८

(ରାଧିକା ବୁନ୍ଦା, ମଧ୍ୟଗଣ ।)

ଶ୍ରାଧିକୀ । ବୁନ୍ଦେ, ଆର ତୋ ଚଳାତେ ପାରିଲେ ।

ବୁଲା । ଆହା, ଚରଣେ କଟକ ଫୁଟେ କୃତ ବିକ୍ଷିତ ହ'ମେ ଗେଛେ,
ତାତେ. ଆବାର ଶ୍ଳାମ ବିଚେଦ ଆଶକ୍ତାୟ ଶରୀର ଅବସନ୍ନ ହ'ମେ
ପଡ଼େଛେ, ତା କି କୋରବେ ବଳ ? ରାଧେ ! ତୁମି ତୋ ଆମାଦେର
କଥାୟ କଥାୟ ବୋଲିତେ ସେ, କଷ୍ଟ ନା କୋରିଲେ ବଂଶୀଧାରୀଙ୍କେ କେଉ
ଆପନାର କୋରତେ ପାରେ ନା, ତା ଏଥିନ ଏକଟ କଷ୍ଟ କର ।

বিশা। সুন্দে ! আমার বোধ হচ্ছে যে, এই পথ দিয়েই
কৃষ্ণ যাবেন, মথুরায় যাবার আর অন্য পথ নাই ; এস আমরা
এইখানে অপেক্ষা ক'রে এমন কোন উপায় হিসেব করি,
যাতে শ্রামটাদের মথুরায় যাওয়া না হো।

ଲଲିତା । ସଥି ! ଆମି ଏକ ଉପାୟ ହିର କ'ରେଛି, ଯାତେ
ଶ୍ରାମମୁଦ୍ରାର କିଛୁତେଇ ମଧୁରାୟ ସେତେ ପାରିବେନ ନା ।

ବୁନ୍ଦା । କି ଉପାୟ ବଳ୍ଦେଖ ଶୁଣି !

ଲଲିତା । ଏସ, ଆମରା କେଂଦେ କେଂଦେ ଚୋଥେର ଜଳେ ବୁନ୍ଦା-
ବନେର ଧୂଳା କାନ୍ଦା କ'ରେ ଫେଲି, କାନ୍ଦାଯ ରଥ ଆଟିକେ ସାବେ,
ରଥଚକ୍ର ପୃଥିବୀ ଗ୍ରାସ କୋରିବେ, ତା ହ'ଲେଇ ତୀର ଆର ମଧୁ-
ରାୟ ସାଓଯା ହବେ ନା ।

ବୁନ୍ଦା । ଲଲିତେ ! ତା ତୋ ହବେ ନା ।

ଲଲିତା । ବୁନ୍ଦେ ! କେନ ହବେ ନା ?

ବୁନ୍ଦା । ଚକ୍ରର ଜଳ ହନ୍ଦୟ ବୋଯେ ପୋଡ଼େ ତୋ ବୁନ୍ଦାବନେର
ଧୂଳା କାନ୍ଦା କୋରିବେ ?—ତା ହବେ ନା ।

ଲଲିତା । କେନ ସଥି ! କେନ ହବେ ନା ?

ବୁନ୍ଦା । ଓରେ, କୃଷ୍ଣ ବିଚ୍ଛେଦେ ଆମାଦେର ହନ୍ଦୟ ପ୍ରାଞ୍ଜଲିତ
ହ'ଯେ ଉଠେଛେ, ସାମାଜ୍ଞ ଚକ୍ରର ଜଳ ବକ୍ଷେ ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେଇ ତୋ
ଶୁକିଯେ ସାବେ, ତବେ କେମନ କ'ରେ ଆର ଧୂଳା କାନ୍ଦା ହବେ ?

୧୨ ସଥୀ । ବୁନ୍ଦେ ! ଆମି ଏକ ଉପାୟ ହିର କ'ରେଛି ।

ବୁନ୍ଦା । କି ଉପାୟ ବଳ୍ଦେଖ ?

୧୩ ସଥୀ । ବୁନ୍ଦେ ! ସେମନ ଶ୍ରୀକର୍କର ରଥ ଦେଖିବ, ଅମ୍ବନି
ଆମରା ମକଳେ କୃଷ୍ଣର ରଥେର ଚାକାର ନିଚେ ଗିଯେ ପୋଡ଼ିବ, ତା
ହ'ଲେ କୃଷ୍ଣ ଆମାଦେର ପ୍ରାଣେ ମେରେ କଥନିଇ ସେତେ ପାରିବେନ୍ ନା ।

ରାଧିକା । ସଥି ! ନାରୀ ବଦେ ତୀର କି ଭୟ ଆଛେ ? ଆମରା
ମନ ଶ୍ରାଗ ତୀରକେ ସମର୍ପଣ କ'ରେ କୃଷ୍ଣ-ଶ୍ରାଗୀ ହ'ଯେ ରଯେଛି,
ଏ ଜେମେଓ ସଥନ ତିନି ଆମାଦେର ପରିତ୍ୟାଗ କ'ରେ ସାଚେନ୍,
ତଥନ ନାରୀ ବଦେ ତୀର ଆର ଭୟ କି !

ললিতা ! সথি ! চুপ্ত-কর, চুপ্ত-কর। ঈ না ঘর থর শব্দ
শোনা যাচে ? বোধ হয় শ্রীকৃষ্ণের রথ আসছে ।

সকলে ! ইঁ সথি ! ওই যে—ওই যে রথ !

পটপরিবর্তন ।

বনপথ ।

(রথোপরি কৃষ্ণ, বলরাম ও অক্ষুর)

বৃন্দা ।

গীত ।

রাথ রথ, রাথ রথ, রাথ রথ, শ্রীরাধা করে বারণ ।

মানা না শুনিলে তোরে, বলে করিব বন্ধন ॥

শ্রীগতীর অভূমতি, শুন শুন শুন রে সারথি,
দেরে, দেরে, দেবে, ফিরে দেরে দেরে তাঁর দৃতিরে,
সাধের ওই কৃষ্ণধন ॥

রাধিকা ।

গীত ।

বাবে যাও হে, প্রাণ বঁধু হে, বাধা দিব না ।

রাধার মত নাথ, দাসী পাবে না ॥

(আছি জনমে জনমে চরণে পড়িয়ে নাথ ।)

সুধু এক নিবেদন শুন হে মুরারি,

দাও কালিদহ পুনঃ বিষ বারি করি ;

(শুন শুন মদনমোহন, কালিয় দমন,)

তোমার রাঙা চরণেতে,)

ମୋରା ଶ୍ଵାସ ପୁରିଯେ, ହଲାହଳ ପିଯେ,

(এ জীবনে কি ফল,)

(वैधु-विरह-विधुरा-जीवने कि फल,)

ମରିବ ସତ ବ୍ରଜାଙ୍ଗନୀ ॥

ନବ ନଥୀ ମିଳି, ହରି ହରି ବଲି, ଗରିବ ଯତ ବ୍ରଜାଙ୍ଗନା ॥

বামে শব হেরি, যাত্রা কর হরি,

(ତୁମି ସକଳ ମଙ୍ଗଲାଲୟ ହେ, ତବୁ ନରଲୀଲା ଛଲେ)

ନଇଲେ ମଥୁରାଯ୍ୟ ରାଜ୍ଞୀ ହବେ ନା ହବେ ନା ॥

কুঞ্জ । গীত ।

ଆର କେଂଦ୍ରୀ ନା, ଆର କେଂଦ୍ରୀ ନା, ପ୍ରେମମହୀ କମଲିନି !

আমি দ্বরায় আসিব, তোমারে তুষিব,

ଜେଣେ ଏଇ ସତ୍ୟ ବାଣୀ ॥

(ରାଧା ଛାଡ଼ି କବୁ ନାହିଁ ଆମି,)

ରାଧେ ଅଧୀରା ହଇଓ ନା, ଧୈରଜ ଧର, ମନେରେ ବୁଝାଯେ

শোক পরিহর হে ;

(আৱ কাঁদিলে কি হবে বল, আমি তোমা ছাড়া

কোথা রইতে পারি,)

নহচৰী সনে ঘৰে ফের ফের, আসি, বিদায় দাওলো,

विनोदिनी ॥

ରୋଧିକା । ମଦନମୌହନ ! ସଦି ନିତାନ୍ତଇ ଅଧିନୌକେ ପରିତ୍ୟାଗ କର, ଦାସୀର ଏକଟା ନିବେଦନ ଶୁଣ । କଳଙ୍କ-ଭଞ୍ଜନ କ'ରେ ଆମାର ମାନ ବାଡ଼ିଯେଛ ; ଆର ଆମାର ଶ୍ରୁତ-ଗଞ୍ଜନାର ଲୋକ-ଲାହନାର ଭୟ ନାହି ; ଏଥିନ ଆରୋ କୋଥା ଅକୁତୋଭୟେ ତୋମାର ପାଦପଦ୍ମ ଅହରହ

সেবা কোর্ব, এমন স্বুধের সময় তুমি আমার প্রতি কেন নিদয় হচ্ছ ? গোকুলবাসীরা সকলে মথুরায় নিমন্ত্রণ রাখ্তে যাবে শুনে, তোমাকে নিষ্জনে পাব মনে ক'রে আমি তোমার জন্য সাধ ক'রে আজ নিকুঞ্জবনে আপনার হাতে বাসর সাজায়েছি, মনমত ফুল-মালা গেঁথেছি, তোমার গুণ গান কর্বার জন্য সখীদের নৃত্য গান শিখিয়েছি, আর যারা যতন ক'রে সচ-লন তুলসী দিয়ে ভক্তি ভরে তোমার পাদপদ্ম পূজা কর্বার জন্য আয়োজন ক'রে রেখেছে, তাদের বক্ষিত ক'রে যাওয়া কি তোমার উচিত হচ্ছে বঁধু ? চল, আমার কথা রাখ, আজকের মতন নিকুঞ্জকাননে আমাদের সকলের মনোরথ পূর্ণ ক'রে বরং কাল মথুরায় যাত্রা কোর্ব ।

কৃষ্ণ ! যানময়ি ! আমি তোমার হৃদয় থেকে কখনই অস্ত্র হব না । তুমি বরং ধৈর্য হ'য়ে আমাদের অস্তরঙ্গ গোপাঙ্গনা-গণকে শাস্তনা করগে ; দেখ, যেন আমার বিরহে তাদের কোন অমঙ্গল না হয় ।

রাধিকা ! মধুসূদন ! তুমিই যে আমার বৃক্ষি মন । লোকে বৃক্ষি ছাড়া ধৈর্য ধরে ; মদনমোহন ! তুমি গেলে সে বৃক্ষি আমার কোথায় থাকবে যে, ধৈর্য ধরে গোপাঙ্গনাদের শাস্তনা কোর্ব ?

কৃষ্ণ ! গরবিনি ! তুমি যে শক্তির আধার, তোমার অভাব কি ? কেন মিছে আমার ছলনা কর ? অনুমতি দাও, কংস বধ করিগে, আবার মিলিত হবো । অক্তুর ! শীত্র রথ নিয়ে চল, আর বিলম্ব ক'র না, বিলম্ব কোর্বলে শুভকার্য্যের ব্যাপাত হবে ।

ପଟପରିବର୍ତ୍ତନ ।

ବନ ।

(ରାଧିକା, ବୁନ୍ଦା, ସଥିଗଣ ।)

ରାଧିକା ।

ଗୀତ ।

କି ହ'ଲ, କି ହ'ଲ, ହାଁ ବିଧୁ ରହିଲ ନାରେ ।

ଆମି କାତରେ କାନ୍ଦିନୁ, କାକୁତି କରିନୁ,
ବାରେକ ତୋ ଶୁନିଲ ନାରେ ॥

ପ୍ରାଣ ସଥା ସଦି ଚଲେ ଗେଲ, ପାପ ଦେହ ରାଖାୟ କି ଫଳ ବଲ ;
ଓ ସଥି ! ଆମି ଗରଲ ଭଥିବ, ନୟ ତୋ ଅନଳେ ଦହିବ,
ଆର ଦେହ ରାଖିବ ନା—ରାଖିବ ନାରେ ॥

ବୁନ୍ଦା ।

ଗୀତ ।

ରାଧେ ପ୍ରେମମରି ! ଦେହ ତ୍ୟଜିସ ନା ତ୍ୟଜିସ ନା ।

ବାରେକ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧର ରାଇ ଦେହ ତ୍ୟଜିସ ନା ତ୍ୟଜିସ ନା ॥

ରାଧିକା ।

ଗୀତ ।

ଓ ସଥି ! ଆର ତୋ ଶ୍ରାମେର ମୋହନ୍ତୁଡ଼ା ଦେଖା ଗେଲ ନାରେ,
ନିଟୁର ବିଧୁ, ଆର ତୋ କିରେ ଚାଇଲେ ନା ।

ଏତ ଦିନେ ଆମାର ହଦୟ-ମନ୍ଦିର ଯେ ଶୂନ୍ୟ ହ'ଲ ରେ ।

କେନ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟଜିବ ନା—ତ୍ୟଜିବ ନା,

ଶ୍ରାମ ଆସାର ଆର ଆଶା ନାଇ ଗୋ ॥

হৃদ্বা ।

গীত ।

রাধে, গরবিনি ! শ্রাম সোহাগিনী গো,
 দেহ ত্যজিস না ত্যজিস না গো ;
 আমরা বেঁচে আছি তোর মুখ চেয়ে,
 তাই মরিতে রাই করিগো মানা ;
 দেহ ত্যজিস না—ত্যজিস না গো ॥

রাধিকা ।

গীত ।

ও সথি ! আমি কার কাছে গরব ক'রে
 বোস্ব গিয়ে মানের ভরে,
 কে আর আমার পায়ে ধরে বাঢ়াবে গো মান ;
 তাই বলি, এ মান হীন দেহ আর রাখিব না রাখিব না ।
 ও সথি ! আর আমায় বারণ কোরো না—কোরো না ॥

হৃদ্বা ।

গীত ।

রমভানু নন্দিনি, রমণীর শিরোমণি,
 গৃহে চল রাধে গরবিনী ।
 দাসী ধাক্কতে ভাবনা কি রাই !
 আমি আপনি ঘাব দেই মথুরায়,
 আনুব বঁধুরে কিরায়ে হেথায় ;
 মিমতি কোরুব ধোরব তার পায়,
 তুমি ষ্টির জেনো গো বিনোদিনী ॥

[সকলের প্রস্থান ।

ଚତୁର୍ଥ ଗର୍ଭାଙ୍କ ।

ନଦୀତଟ ।

(ରଥୋପରି କୁଷ୍ଣ, ସଲରାମ, ଅକ୍ରୂର ।)

ଅକ୍ରୂର ।—ମଧୁମଦନ ! ହଳଧର ! ଆତଃସନ୍ଧ୍ୟାର କାଳ ମୁଗ୍ଧିତ
ହେବେ, ଏକଣେ ଆପନାରା ଅଞ୍ଚମତି ଦିନ ଆମି ଐ ସମ୍ମାନ ସମୁଦ୍ରର
ମାନ କ'ରେ ଇଷ୍ଟପୂଜା କରିଗେ ।

କୁଷ୍ଣ । ଅକ୍ରୂର ! ଆମାଦେଇ ଛେଡେ ଇଷ୍ଟପୂଜା କ'ରିତେ ଯାବେ ?
ଆଜ୍ଞା ଯାଓ ।

[ଅକ୍ରୂରେର ପ୍ରସ୍ଥାନ ।

ପାଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ।

ସମୁନା ।

ମହସା ସମୁନାର ଜଳେ କୁଷ୍ଣମୁର୍ତ୍ତି ।

(ଅକ୍ରୂରେର ପ୍ରବେଶ ।)

ଅକ୍ରୂର ।

ଗୀତ ।

ମରି, ଏକି ଏକି ଶୋଭା ସଲିଲ ଭିତରେ ।

ତେରେ ପୁଲକେ ପ୍ରାଣ ଶିହରେ ॥

ସନ ତଡ଼ିତ ଜଡ଼ିତ ବିଷିତ ନବ ନବ-ଜଳଧର ମୀଳାନ୍ତରେ ।

କିବା ଧର୍ଜବଜ୍ଜ ଆଦି ଚିହ୍ନ ଚରଣେ,

মধুকর জিনি মৃপুর রোলনে রে ;
 কটিতটে বেড়ি পীতধড়া,
 বাজে কিঙ্গী তার উপরে, বাজে কিঙ্গী তার উপরে ॥

কিবা নাভি-সরোবরে সরোজ সুন্দর,
 তাহে মধু পিয়ে বসিয়ে অমর ;
 (নয়ন দেখ্‌রে, দেখ্‌রে, দেখ্‌রে চেয়ে,)
 বিশাল উরসে রতন ঘুগল,
 ছগ্ন-পদ-ছাবা শোভেরে, কিবা ছগ্ন-পদ-ছাবা শোভেরে ।

কিবা করী-কর করে বলয় কেষুর,
 কর্ণের কুণ্ডল বাজে সুমধুর রে ;
 গলে লম্বিত বন-ফুল-হার,
 মোহন-বাঁশরী অধরে, কিবা মোহন-বাঁশরী অধরে ॥

কিবা খঙ্গন-গঙ্গন নয়নে অঙ্গন,
 তিল-ফুল-নাশা তিলক শোভন ;
 (ও মন, নয়ন হেরে অয়ন সফল হ'ল রে,)
 অলকা বলকে ললাট মাঝারে,
 মনুর-মুকুট শিরোপরি, কিবা মনুর-মুকুট শিরোপরি ;
 হেরি রথের উপরে শ্যাম-নটবর,
 (আবার) নব-জলধর জলের ভিতর রে ;
 একাধারে হরি বছরপ ধর,
 আন্তি হর হে হরে — মনোজান্তি হর হে হরে ॥

(ଆମାୟ ଶାନ୍ତି ଦାଓ)

(ଶାନ୍ତି ନିକେତନ, ଆମାୟ ଶାନ୍ତି ଦାଓ)

(ମନେର ଭାନ୍ତି ହରେ ଆମାୟ ଶାନ୍ତି ଦାଓ ।)

କୁଷ୍ଣ ! କେମନ ଅକ୍ରୂର ! ତୋମାର ଇଷ୍ଟ ପୂଜା ହେବେଛେ ?
ଏଥନ ଚଳ, ମୃଗ୍ରାମ ସାଇ ।

ପଟକ୍ଷେପଣ ।

ଚତୁର୍ଥ ଅଙ୍କ ।

ପ୍ରଥମ ଗର୍ଭାଙ୍କ ।

ରାଜପଥ ।

(ନାଗରିକଗଣ ।)

୧ମ ।—ଓରେ, ପାଲା—ପାଲା—ପାଲା ; ବାଇରେ ହା—ମା—କା !

୨ୟ ।—ହା, ମା, କା କିରେ ? ବଳ, ଭେଙେ ବଳ ।

୧ମ ।—ଓରେ, ହାତେ—ହାତେ—

୨ୟ ।—ହାତେ କି ?

୧ମ ।—ହାତେ, ମା ।

୨ୟ ।—ହାତେ, ମା କି ?

୧ମ ।—ହାତେ ମାତା ।

୨ୟ ।—ହାତେ, ମାତା କି ?

୧ମ ।—ହାତେ ମାତା କେଟେଛେ ।

୨ୟ ।—କେରେ—କାର ?

১ম ।—একটা কালকুটে ছেলে ।

২য় ।—কার, কার মাতা কেটেছে ?

১ম ।—রাজাৰ ধোপার হাতে মাতা কেটেছে ।

২য় ।—কেন, হাতে মাতাই বা কাট্লে কেমন ক'রে ?

১ম ।—কে জানে ভাই, কথায় কথায় ঝকড়া ক'রে এই শুধু হাতে উকাঁৎ ক'রে মুণ্ডুটা উড়িয়ে দিলে । আৱ ভাই, ছেলেটা দেখতে এমনি গেঁটে গুঁটে বিধৃটে কালো, দেখলেই বোধ হয় বেন বমেৱ বাচ্ছা ! আবাৱ তাৱ সঙ্গে একটা ধৰল কুটে ছেলে যুটে, ঝুটোপুটী ক'রে ঘাৱে পাচ্ছে মেৱে ধ'রে হাড় গুঁড় ক'রে দিচ্ছে,—আৱ যা পাচ্ছে, তাই লুটে পুটে নিচ্ছে ।

২য় ।—বলিস্কি ! আশ্চর্যেৰ কথা ষে ! মহারাজ কংসৰ রাজধানী, দিনৱাত হুৱস্ত দৈত্যো পাহাৱা দেয়, আৱ হুটো ছোঁড়া এসে কি না সহৃদটা লঙ্ঘ ক'ৰচে, আৱ কেউ কিছু বল্চে না ?

১ম ।—সহৃদ কোটাল তাৱ দলবল নিয়ে গোলিষোগ দেখে কিছু মাৰ্বাৱ চেষ্টায় অগিয়ে ছিলেম বটে ; কিন্তু হাতে মাতা কাটা দেখেই আমাদেৱ মত ভোঁড় দিলে ।

৩য় ।—াৰি, তা ওঁদেৱ ও গুণটা বেশ ! ওৱা ভাল মান্যেৱ যম, নৱমেৱ বাচ্ছ ; শক্ত লোকেৱ সাম্মনে বড় এগোন্ম না ।

(চতুৰ্থ নাগরিকেৱ প্ৰবেশ ।)

৪ৰ্থ । ওৱে সৰ্বনাশ কৱলে,—সৰ্বনাশ কৱলে ! রাজাৰ সেই কুঁজো দাসী ছুড়িকে এক টাপমে দোৱস্ত ক'রে দিয়েছে । আমি দেখলেম, সে সিদ্ধে হ'বৈ দিবিৰ সটান্ম চ'লে ঘাচ্ছে ।

୩ୟ ।—ଓ ତାଇ, ଆବାର ଦେଖ ଦେଖ, ମନ୍ତ୍ରାମ ସନ୍ଦାର
ରଙ୍ଗ-ଗଙ୍ଗା ହ'ରେ କାନ୍ଦିତେ କାନ୍ଦିତେ ଏହି ଦିକେ ଆସିଛେ । ଓ କି
ବଲେ ଶୋନ୍ ।

୨ୟ ।—ଉଃ, ତାଇ ତୋ ! ସାଙ୍କାଣ ସମେର ଭାବ ଏହି ଭୌମ-ପୁରୁଷେର
ଏ ହାଲ କରିଲେ କେ ?

(ମନ୍ତ୍ରାମେର ପ୍ରବେଶ ।)

ମନ୍ତ୍ରୀ ।—ଆଣ ସାର—ଆଣ ସାର ! ବେ-ଦରଦେ ମରେଛେ, ବାବା ରେ
ଥୁନ୍ କରେଛେ !!

୩ୟ ।—କି ବୀରବର ! ତୋମାର ଏମନ ଦଶା କୋରିଲେ କେ ?

ମନ୍ତ୍ରୀ ।—ରାମକୃଷ୍ଣ ବୋଲେ ଅଜ୍ଞେର ଛଟୋ ବୋହେଟେ ଛେଲେ
ଏକବାରେ ନାନ୍ତା ନାବୁଦକ'ରେ ଫେଲେଛେ ! କାଳକେତୁ, ଧୂମକେତୁକେ
ଆର ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଲେଦେର ଚର୍ବ କରେ ସମେର ବାଡ଼ୀ ପାଠିଯେଛେ !
ଯଜ୍ଞ ବାଡ଼ୀର ମେହି ମନ୍ତ୍ର ଲୋହାର ହର-ଧରୁ-ଧାନାକେ ଏକ ଆଛାଡ଼େ
ଟୁକ୍କର ଟୁକ୍କର କ'ରେ ଫେଲେଛେ ! ଶୁଦ୍ଧ ଆମି ଦୁଇ ଏକଟା ଧାପଡ଼
ଥେଯେ ଗୋଲେର ମଧ୍ୟେ ଦିଯେ ଆଣ ବୀଚିଯେ ପାଲିଯେ ଏମେହି ।
ଏଥନ ସାଇ ବାବା, ମହାରାଜକେ ଥବର ଦିଇଗେ । ତିନି ବାହୟ
ଏକଟା ଶିଗ୍ଗିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଲା, ନଇଲେ ସାରା ସହର ଏଥନି ଛାରୁଥାର
କ'ରିବେ ।

[ପ୍ରସ୍ତାନ ।

୪୬ । ବୁଝେଇ ତୋ ବ୍ୟାପାରଥାନା କି ? ଆର ରଙ୍ଗା ନାହିଁ ।
ତୁ-ଭାରହାରୀ ଗିରିଧାରୀ ଅଧୁରାମ ଆଗମନ କ'ରେଇନ । ତୋର
ବିକ୍ରମେର କଥା ତୋ ଶୁଣେଛ ? ଶୈଶବେ ଶିଶୁ-ବାତିନୀ ପୃତନା
ରାକ୍ଷସୀକେ ନିହତ କ'ରେଇଲେନ, ଜ୍ଵାଳ-ଅର୍ଜୁନ ଭଙ୍ଗ କ'ରେଇଲେନ,

তৃণবর্ত্তাদি অস্তুরদের বধ ক'রেছিলেন, গোবর্জন পর্বত অব-
হেলে কনিষ্ঠাঙ্গুলীতে ধারণ ক'রেছিলেন। তার অগ্রজ
হলধরও অমিত বলশালী, তিনি বিক্রম কেশরী দৈত্যদের অব-
লীলাক্রমে নিধন ক'রেছেন। এতদিনের পর সেই যুগল
বৌরেজ্জ কেশরী, যাদবের প্রতি দয়া ক'রে কংস কুঞ্জের মথন
ক'রতে আগমন ক'রেছেন তার আর সন্দেহ নাই। আহা,
দীননাথ বোধ হয় পিতা মাতার নিগ্রহ শুনে মর্মপীড়িত হ'য়ে
তাদের ছাঃখ মোচনের জন্ত আগমন ক'রেছেন। চল ভাট,
চল, সকলে রাজপুরীর দিকে গমন ক'রে সেই মূরতি যুগলকে
দর্শন ক'রে নয়ন ঘন সফল করিগে।

[প্রস্থান ।

দ্বিতীয় গভীর ।

কঙ্ক ।

(কংস ।)

কংস। কৈ কৈ ; এ বালকদ্বয় কে ? এদের অসহ
তেজ—অমিত বল—চুর্জন প্রভাব, আর সহ হয় না ; আমায়
অভিভূত করলে ! পূর্বে এই বালকদ্বয়ের কথা উপকথা গনে
করতেম ; দুর্দান্ত কেশী-দানব-নিধন, শৃঙ্খলস্তে বন্দু-রঞ্জকের
মন্ত্রক ছেদন, বিশাল শৈব-ধনুর্ভঙ্গে আমার অস্তুহল পর্যান্ত যে
কল্পিত ক'রে তুলে ! এরা কথনই মানব নয়, দৈববীণী নির্দিষ্ট
আমার করাল কৃতান্ত ! ! ওকি,—ওকি—ভয়ানক বিভীষিকা !
কে ওই ভয়ঙ্করী ভীমা রক্ত-জবা-মালা পোরে তৈলাক্ত কলেবরে

ଉଲଙ୍ଘିନୀ ହ'ରେ ବାର ବାର ଆମାର ସମ୍ମୁଖେ ଗମନାଗମନ କ'ରଛେ ? ଓହୋ ! ଏକି, ଏକି ! ସହସା ଦ୍ୱାଦଶ ଶ୍ରୟ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହ'ରେ ତିଭୁ-
ବନ ଦର୍ଶକ କ'ରୁତେ ଉଦୟତ ହ'ଲ ଯେ ! ପାଦପରାଜୀ ଯେ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ କାଞ୍ଚନ
ବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ କ'ରେ ଆମାର ନନ୍ଦନ ସୁଗଲ ଝଲସିତ କ'ରେ ଦିଲେ !
ଆମି କି ଆଗ୍ରହି, ନା ସପ୍ତ ଦର୍ଶନ କ'ରଛି ? ଓହୋ,—କି ଭୟାନକ
ଶମାନ ଦୃଶ୍ୟ ! ଶତ ଶତ କବର୍କକଗଣ ସମେ ଆପନିଓ ସେମ ଶୂନ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରକେ
ନୃତ୍ୟ କ'ରିଛି ! ଏକି, ଏକି ! ଗାତ୍ରେ ସେ ସହାୟ ସହାୟ ଭୟାନକ ଛିନ୍ଦି
ଲଙ୍ଘିତ ହଜେ ! ଅଁୟା,—ଅଁୟା ! ଏ ଆବାର କି ! ଶତ ଶତ ଜରାୟ
ଆମାର ସମ୍ମୁଖେ ପଶ୍ଚାତେ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷେ ପଦତଳେ ବିକଟ ମୁଖ-ଭଙ୍ଗି କ'ରେ
ବାର ବାର ତୌରେ ଦୃଷ୍ଟିତେ ଆମାୟ ନିରୀକ୍ଷଣ କ'ରିଛେ ! ଆର ସହ ହୟ
ନା,—ଆର ସହ ହୟ ନା ! ସାଇ,—ସାଇ ! ଏକି,—ଏକି ! ମୁମୁକ୍ଷ-
ମାଳା-ଧାରିଣୀ କରାଳ-ବଦନା ଓହି ଅସି ହଜେ ଆମାୟ ବିନାଶ କ'ରୁତେ
ଅଗ୍ରସର ହଜେନ ! ସାଇ, ସାଇ, ପାଲାଇ ! କୋଥା ସାବ, କୋଥା
ସାବ ! ଚାରିଦିକ ହ'ତେ ସେ ଆମାୟ ଆକ୍ରମଣ କ'ରିଲେ ! ରକ୍ଷକଗଣ !
ମୈତ୍ରଗଣ ! ଶୌଭ୍ର ଏମ, ଶୌଭ୍ର ଏମ ! ରକ୍ଷା କର, ରକ୍ଷା କର ! ହତ୍ୟା
କ'ରିଲେ ! ହତ୍ୟା କରିଲେ ! ନିର୍ଦ୍ଦିଯ ଏହାରେ ହତ୍ୟା କ'ରିଲେ !!!
ଆମାୟ ରକ୍ଷା କର, ରକ୍ଷା କର ! କେ ଏ, କେ ଏ ? ହିତୁଜା—
ଚତୁର୍ଭୁଜା—ଅଷ୍ଟଭୁଜା ! ! ବିଜ୍ଞାଚଳ ! ଓକି ! ଶିଥିର ଦେଶେ
ଅଷ୍ଟଭୁଜା ଶୁର୍କିର ଅଟ୍ଟ ହାସି ! କି ବଜ୍ର-କଠୋର ସ୍ଵରେ ଆମାୟ
ଧିକାର ଦିଲେ ! କର୍ଣ୍ଣ ! ବଧିର ହେ,—ବଧିର ହେ, ଆର
ଶୁନୁତେ ପାରିନେ,—ଶୁନୁତେ ପାରିନେ ! ତବୁ ବୁଦ୍ଧି ବଲିବେ ? ଆଜ୍ଞା
ବଲେ ! କି,—କି ! ଆମାର ବଧ-କର୍ତ୍ତା ନନ୍ଦାଲଙ୍ଘ ହ'ତେ
ହେଥା ଆଗମନ କ'ରେଛେ ?—ଭାଲାଇ ହ'ଯେଛେ ! ବେସ—ବେସ, ଆମି
ଆଜ ତାକେ ବିନାଶ କ'ରେ ତୋର ତୌର ତିରକ୍ଷାରକେ ତାଙ୍କଲ୍ୟ

কোরুব। রক্ষকগণ! রক্ষকগণ! শীঘ্র হস্তীপালককে কুবলয়া-
পীড়ের সহিত রঙালয়ের ডোরণে অবস্থান ক'রতে বলগে,
যেন রামকৃষ্ণ আম্বামাত্র তাদের বধ করে। আর চাহুর
মুষ্টিক, সল তোসলক প্রভৃতি মলগণকে উপস্থিত থাকতে
বলগে, আর সৈন্যগণকে সশস্ত্রে চতুর্দিক বেষ্টন ক'রতে বলগে,
যেন ইদ্বিতযাত্র রামকৃষ্ণ নিহত হয়। না, না, আমি স্বয়ং
গিরে সমস্ত আদেশ ক'রচি।

[অস্থান।

ততীয় গর্ভাঙ্ক

কারাগার।

(শৃঙ্খলাবৰ্ক বস্তুদেব দেবকী।)

নেপথ্য। সর্বনাশ ক'রলে, সর্বনাশ ক'রলে ! রাজা'কে
বধ ক'রলে, রাজা'কে বধ ক'রলে ! হায় হায়, ভোজবৎশ ধ্বংস
হ'লো ! ওরে কে আছিম্, শীঘ্র আয় ! কি ভয়ঙ্কর, কি ভয়ঙ্কর
অত্যাচার ! কি নৃশংস ব্যবহার !

২য় নেপথ্য। ওরে মেরে ফেলেরে, মেরে ফেলে,
গেলুম রে !

দেবকী ! একি দেব ! একি, আচম্বিতে এ জননধনি কেন
উঠলো ? মলগণের কোলাহলে ও আর্তনাদে সমস্ত ভুবন পরি-
পূরিত হ'ল ! তাইতো, তাইতো ! তুরাচার কংস কি পিতা
উগ্রসেনকে বধ ক'রলে ? কি সর্বনাশ ! দেব ! কি হবে ?

କି ହବେ ? ହାର ! ପାପିଷ୍ଠ ଆମାର ସଞ୍ଚାନଙ୍ଗଲିକେ ବିନଈ କ'ରଛେ,
ତୋମାକେ ଓ ଆମାକେ ଲୋହ-ନିଗଟେ ଅବିଜ୍ଞ କ'ରେ ରେଖେଛେ,
ତାତେଓ ତୋ ମନେ ଏତ କଷ୍ଟ ହୟନି ! ଜଗନ୍ନାଥର ! ବାର ବାର
କତ୍ୟଶ୍ରଣୀ ସହ୍ୟ କୋର୍ବ ? ମଧୁଶୂଦନ ! ଅଭାଗିନୀର କଷ୍ଟେର କି
ଆର ଶେଷ ହବେ ନା ? ହାର, ଆର ଯଶ୍ରଣୀ ସହ୍ୟ କୋର୍ତ୍ତେ ପାରିଲେ,
ଆଗ ଯାଇ, ଆଗ ଯାଇ, ଆମି ଅବସନ୍ନ ହ'ଲେମ ।

ବନ୍ଦୁଦେବ ! ଦେବି ! ଅମୁର-ରାଜେର ପାପ ଭାରେ ପୃଥିବୀ
ଅଧୀରା ହ'ଯେଛେନ, ତାଇ ସମ ଧନ ଭୂ-କଞ୍ଚ ହ'ଚେ । ଐ ହରା-
ଚାରେର ଅତ୍ୟାଚାରେ ସାମବ, ଭୋଜ, ଅନ୍ଧ ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତ ଲୋକ ଦିବା-
ରାତ୍ରି ରୋଦନ କୋର୍ଚେ ; ବୋଧ ହଚେ ପାପିଷ୍ଠ କଂସ କୋନ ନୂତନ
ଅତ୍ୟାଚାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହ'ଯେଛେ । ଯାଇ ହ'କ୍, ଅନର୍ଥକ ରୋଦନ କ'ରେ
ଆର ଫଳ କି ? ସରଂ କାତରମ୍ବରେ ମଧୁଶୂଦନକେ ଏକବାର ଡାକ ।

ଦେବକୀ ! ଦେବ ! ତିନି ସଥନ ପ୍ରତିଞ୍ଚିତ ହ'ଯେ ଆମାଦେର
ଦୁଃଖ ମୋଚନ କ'ରଚେନ ନା, ତଥନ ନିଶ୍ଚଯ ବୋଧ ହଚେ ଯେ, ଆମାଦେର
ଭୁଲେ ଗେଛେନ ।

ବନ୍ଦୁଦେବ ! ନା ଦେବି, ତିନି ଭକ୍ତବଂସଳ ! କାରମନୋବାକ୍ୟ
ଏକବାର ଡାକଲେଇ ତିନି ଏମେ ଆମାଦେର ଦୁଃଖ ମୋଚନ କ'ରଦେନ ।

ଦେବକୀ ।

ଗୀତ ।

କୋଥା ବ୍ୟାଥା-ହାରି ମଧୁଶୂଦନ ।

କାତରେ ଡାକେ ଦେବକୀ, କର କାରବନ୍ଧନ ମୋଚମ ॥

ଆୟରେ ହୁକ୍କ ଏକବାର ଆୟ,

ତୋରେ ଦେଖିଲେ କଷ୍ଟ ଦୂରେ ଯାଇ,

(ଏକବାର ଦେଖେ ଯା, ଆୟରେ ଦଶା ଏକବାର ଦେଖେ ଯା)

ମୋଦେର ପ୍ରାଣ ସାଇ ଯେ ଯାତନ୍ତ୍ରୀୟ,
(ଆର ନହେନା, ଶ୍ରୀଗେର ବେଦନା ଯେ ଆର ନହେନା,)
ଏସେ ଜ୍ଞାନ କର ଦୁଃଖ ବିମୋଚନ ॥

ଏକି ! ସହସା ଅସୁତମୟୀ ଜିଞ୍ଚ ଜ୍ୟୋତିତେ କାରାଗୃହ ଯେ
ଆଲୋକିତ ହ'ଯେ ଉଠିଲେ ।

(କୁଷ୍ଣ, ବଲରାମେର ପ୍ରବେଶ ।)

(ସହସା ଉଭୟଙ୍କର ଶୂଙ୍ଖଳ ମୋଚନ ।)

ଦେବକୀ । ଅଁୟା—ଅଁୟା ! କେ ଆମାର ଦାରୁନ ବନ୍ଧୁ ମୋଚନ
କୋରେ ଦିଲେ ! ଆହ ଆହ, ଅପୂର୍ବ ଶ୍ଵର୍ଗୀୟ ମୌର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାଣ ଯେ
ପୁଲକିତ ହ'ଲ ! ଏକି—ଏକି ନାଥ !

ବନ୍ଧୁଦେବ । ଦେବି ! ଆଜ ଆମାଦେର କୁଶଭାତ, ଆର ଭେବନା,
ହେର ହେର ଏକବାର, ଓହ ଖାମଳ-ଧବଳ ଯୁଗଳକୁପ ଈସନ୍ ବାମେ ହେଲେ
ଦୀଢ଼ାଳ । ତୁମି ଶମନେ, ସ୍ଵପନେ, ମନେ, ଜ୍ଞାନେ, ଧ୍ୟାନେ ଯାଇରେ
ନିଯମିତ ଭାବିତେ, ମେହି କୁଷ୍ଣ ବନି ଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ଏଳ, ଚଳ ଚଳ ଆମରା
କୋଳେ କରିଗେ ।

ଦେବକୀ । ଅଁୟା—କେ ଆମାର କୁଷ୍ଣ ?—ଛଥିନୀର ଧନ ରାମକୁଷ୍ଣ ?
ଆମାର ନୟନେରସବଳି ରାମକୁଷ୍ଣ ? ଆର ଆୟରେ କୁଷ୍ଣ ! ଆମାର
କୋଳେ ଆସ, ଟାନ୍ଦୁଥେ ଏକବାର ଆମାର ମା ବୋଲେ ଡାକ,
ଅଭାଗିନୀ ହୃଦୟେ ତାପ ନିବାରଣ କର ।

ବନ୍ଧୁଦେବ । ହାରେ ବାପ, ରାମକୁଷ୍ଣ ! ପାପ କଂସେର ଭୟେ ଗୋପନେ
ତୋଦେର ମଳାଳରେ ରେଖେ ଏମେହିଲେମ ବୋଲେ କି ଆମାଦେର ଏତ
କଷ୍ଟ ଦିତେ ହୟ ?

କୁଷ ! ମା—ହଁ ! ଆର କେବଳା, ଆସି ତୋର ଛଥ ଶୋଚନ
କରିବାର ଅଞ୍ଚ ଆମାର ସାଥେର ବୁଲାବନ ଛେଡେ ଏମେହି, ପାପ କଂସକେ
ନିଧନ କ'ରେଛି; ଆର ତୋମାମେର କୋନ ଭୟ ନାହିଁ, ଏଥିନ ଚଳ
ମା ସବେ ଚଳ ।

ଦେବକୀ ! ଅଁ—କି ବଜି ବାପ !—କି ବଜି ବାପ ! ପାପ କଂସ
ନିଧନ ହ'ଯେଛେ ?

ବଲରାମ ! ମା ଗୋ ! ଏହି ଗିରିଧାରୀ ମେହି କଂସ-କୁଞ୍ଜରୁକେ
ନିଧନ କ'ରେ ମୃତ୍ୟୁରାୟ ଶାନ୍ତି ସଂହାପନ କ'ରେଛେ ।

ଦେବକୀ ! ତବେ ଚଳ ବାପ, ହରାଯି ରାଜପ୍ରାମାଦେ ସାଇ, ତୋମେର
କୌର, ସର, ନବନୀ ଥେତେ ଦିଇଗେ । ହର୍ଜ୍ଜର ଅନ୍ଧରେର ମଙ୍ଗେ ବିବାଦ
କ'ରେ କତ କଷ୍ଟ ପେରେଛ, ଆହା, ମୁଖଥାନି ଶୁଖିରେ ଗେଛେ; ଚଳ
ବାପ, ବିରାମ ଭବନେ ଗିଯେ ଆଜି ଦୂର କୋର୍ବି ଚଳ ।

[ମକଳେର ଅନ୍ତାନ ।

ଚତୁର୍ଥ ଗର୍ଭକ୍ଷ ।

ଅନ୍ତଃପୁର ଗୃହ ।

(ବଞ୍ଚଦେବ, ଦେବକୀ, କୁଷ, ବଲରାମ ।)

କୁଷ ! ମା ଗୋ ! ଆଜି ଅଭିତେ ଲଜ୍ଜଗୋପକେ ବିଦ୍ୟାର ଦିତେ
ଗମନ କୋର୍ବି ।

ଦେବକୀ ! ନା ରାହା, ତୋକେ ଆର ଗୋପରାଜେର ମିକଟ ଥେତେ
ଦେବ ନା । ତୋରେ ଦେଖୁଲେ, ଗୋପାଳଗଣକେ ଦେଖୁଲେ, ଯଶୋଦାକେ
ତୋର ମନେ ପଡ଼େ ଆମାମେର ସକଳକେ ଭୁଲେ ଯାବି, ମୃତ୍ୟୁର ଧାକ୍ତେ
ତୋର ଆର ହନ୍ତାଗ୍ରବେ ନା; ଅମ୍ବନି ବୁଜାଇନେ ଚୋଲେ ଯାବି ।

“বহুদেব !” না দেবি ! তুমি আর সে ভয় ক’র না, কুকু
তোমাপ পরিভ্যাগ ক’রে আর বৃক্ষবনে যাবে না। কুকুর
বৃক্ষবন লীলা শেষ হ’য়েছে।” এখন ইচ্ছলে তুমি নন্দ-বিদায়
কোর্তে অনুমতি দিতে পার।

“দেবকী ! যাইমণি ! তবে তোমার পিতাকে আর বলভদ্রকে
শক্তি নিয়ে সসম্মানে গোপরাজকে বিদায় দাওগে ; দেথ বাপ,
যেন আবার মাঝারি বিবোহিত হ’য়ে তোদের এ হংখিনী জন-
নীকে ভুলে থেক না।”

[সকলের অস্থান ।

পঞ্চম গর্ভাক্ষ।

অধুনার অদ্বৰ্ত্ত রাজপথ।

(নন্দ, উপানন্দ, সানন্দ, গোপগণ, শ্রীদাম,
রাখালবালকগণের প্রবেশ ।)

১ম গোপ। আর ভাল লাগে না, চটক ভেঙেছে ; ভড়ঙে
আর ভেবরোব না ; আর ভেবরোব না। বাবা, রাস্তার
হ-ধারে ষ্ট্যাম্পারেঁসি ঠেলাঠেঁসি রাজী দেখে আগ ইাপিরে ওঠে,
বে দিকে চাই কেবল ঠসক ঠসক ! বেখানে যাই, আসলে ফকা,
কেবল নকল নিয়ে ঘুলার ক’রে বেড়াচে ! দেখে আকেল
গড়ুম হ’য়েছে ! আর তাত হুম হুর না, এখন পালাতে
পালৈ বাঁচি।

২য় গোপ। এব চেরে আবাদের তাই বন বাদাড়ের দেশ

ଚେର ଭାଲ । ଆହା, ମେଥାନେ ଖେତେର ଧାନ, ଗାଛେର ଫଳ, ସରେର ଗେଯେର ଦୁଃ ଆର ସମୂନାର ଠାଣ୍ଡା ଜଳ, ତାତେଇ ଆମାଦେର ପେଟ ଠାଣ୍ଡା ହର—ମନ ଓ ଠାଣ୍ଡା ହସ । ମଣ୍ଡା ଯେଠାରେ ମୁଖେ ଛାଇ ! ଆହା, ଚାରିଦିକେ ତୁଳମୀର ବନ ଗଢ଼େ ଆମୋଦିତ କରେ, ତାକେ ଆବାର ସାରି ମାରି କେବାରି କରା ଗାଛେ ରକ୍ଷ ରକ୍ଷ କୁଳେ ଝାଁକେ ଝାଁକେ ଅମର ବମେ ଶୁଣ, ଶୁଣ, କ'ରେ ସାରାଦିନ ବକ୍ଷାର ଦେସ ! ଡାଳେ ଡାଳେ ନାନା ରଙ୍ଗେ ଡରୋ-ବେତରୋ ପାଥୀ ରଙ୍ଗିଳ ଛୁରେ ରାତଦିନ କଣ ମଧୁର ଗାନ ଗାସ ! ଝାଁକେ ଝାଁକେ ହରିଶେର ମଳ ଫୁର୍ତ୍ତି କ'ରେ ଚାରିଦିକେ ଲାକିଯେ ବେଢାସ ! ସାରି ମାରି ମୟୁର ମୟୁରୀ ପାଥମ ଧରେ ନେଚେ ଯାଏକ'ରେ ଦେସ ! ମେ ସକଳ ଦେଖିଲେ, ମେ ଗାନ ଶୁଣିଲେ ପ୍ରାଣ ଗଲେ ଧାର । ତାର କାହେ କି ଆର ସହରେ ଭଡ଼-ଙ୍ଗେର ଜ୍ଞାନିକ ଲାଗେ ?

ସାନନ୍ଦ ! ଓରେ, ମେ ଶୋଭା—ମେ ମୌଳଦ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ ଆମାଦେର କୁଷ୍ଣେର ଜଗ୍ନ୍ତ । ବୃଦ୍ଧାବନେର ବ୍ରଜେ ତୀର ପରଚିହ୍ନ ରଙ୍ଗିତ ଧାକେ, ତାତେ ଆବାର ମୋହନ-ବୀଶ୍ଵରୀର ଅଯୁତ ଗାନେ ପତ୍ର, ପକ୍ଷୀ, ବୃକ୍ଷ, ଲତା-ପାତା, ନଦୀ ଅଭୂତ ବିମୋହିତ, ସର୍ବଦା ଆନନ୍ଦେ ସ୍ଥାନଟାକେ ପରି-ପୂରିତ ରାଥେ । ତାଇ, ଏଥନ ବରଂ ଦୌଢ଼େ ଗିଯେ କେଉ ଦେଖେ ଆସ ଦେଖି, କୁଞ୍ଜ ଅଭାବେ ବୃଦ୍ଧାବନ କି କାବେ ଆହେ ?

ଉପାନନ୍ଦ ! ମହାରାଜ ! ସାନନ୍ଦ ଯା ବଲ୍ଲହେ ତା ସତ୍ୟ ବଟେ । ଆମରା ରାମକୁଞ୍ଜକେ ଲ'ରେ ସକଳେଇ ନିମଜ୍ଜଣ ରାଖିତେ ଏମେହି, ଏଥନ ବ୍ରଜ-ପୂରୀର ଅବହ୍ଵା ମନେ ହ'ଲେ, ଆଖ ବିଦୀର୍ଘ ହସ । ଚଲୁନ—ଚଲୁନ, ମହର ରାମକୁଞ୍ଜକେ ଲାଗେ ବୃଦ୍ଧାବନେ ଗମନ କରି, ଏଥାନେ ଅବହ୍ଵାନ କ'ରିତେ ଆର ଇଚ୍ଛା ଇଚ୍ଛେ ନା । ବିଶେଷତ : ମେଥାନେ ଆମରା ଅତିନିରତ ରାମକୁଞ୍ଜକେ ଦେଖେ ଆନନ୍ଦେ ନିମଗ୍ନ ଧାକି, ଏଥାନେ

କୁକୁକେ ନା ଦେଖିତେ ପେଇଁ ଆଶ ଆରୋ ଉତ୍ତଳା ହ'ବେ ଉଠିଛେ,
ଆର ବିଲାସ କିନ୍ତୁବେଳେ ନା, ଅରାର ରାମକୃତେ ନିଯିବେ ବ୍ରଜଧାମେ ଚଲୁନ ।
ଅର୍ଥାତ୍ ରାମକୃତ ଅର୍ଥାତ୍-ରାଜ କଂସକେ ମିରିବି କ'ବେ ଅର୍ଥାତ୍
ଆମୀଦେଇ କାହାଙ୍କଡ଼ା ହ'ବେହେ, ତାତେହି ଆମୀଦେଇ ଆଶ ଆରୋ
କିମ୍ବତ୍ର ହିଲେହେ; ଆଜି ଡାରା ଆମୀଦେଇ ସଜେ ମିଲିତ ହ'ବେ
ବ୍ରଜଧାମେ ଗୁମନ କ'ବୁବେ, ଆମି ଦେଇ ଜିନ୍ଯାଇ ତୌମାଦେଇ ସକଳକେ
ନିଯି ଏହିଥାନେ ଅପେକ୍ଷା କରୁଛି; କିନ୍ତୁ ତାଦେଇ ବିଲାସ ଦେଖେ ଆମି
ବଢ଼ ଉତ୍ୟକ୍ରିୟ ହ'ଯେଛି, ଆର ହିର ଥାକୁତେ ପାଇଁ ନା । ତୌମରା
ଏହି ହୀଲେ କିଞ୍ଚିତକାଳ ଅବହିତି କର, ଆମି ଏକଥାର ଅତ୍ରାସର
ହ'ବେ ଦେଖି ଆମାର ରାମକୃତ କୋନ ହୀନ ହିଲେ କିନ୍ତୁପେ ଆଗମନ
କୋରାହେ ।

[ପ୍ରଶ୍ନା ।

ବାଲକଗଣ । ଗୀତ ।

ଶୁଚିଲ ସକଳ ଚିନ୍ତା, ଏ ଆସୁଛେ ମୋଦେଇ ଚିନ୍ତାମନି ।
କି ବଲେ ଶୋଭରେ ଭାଇ, ବଲାଇ ଦାଦାର ଧରେ ହାତ ଛୁଖାନି ॥
ହତଦିନ ମୋଦେଇ ଦେଖେ ନାହିଁ, ବୁଝି ତାଇ ସା ବଲିଛେ କାନାଇ ॥

ଚଲ୍ ଚଲ୍ ଚଲ୍ ଏକଟୁ ଥରେ ଦୁଁଡ଼ାଇ,
କୃଷ୍ଣ କି ବଲେ ଭାଇ, ଆୟ ମୋରା ଶୁଣି ॥

(କୃଷ୍ଣ ଓ ବଲରାମେର ପ୍ରବେଶ ।)

କୃଷ୍ଣ । ଭାଇ, ଆଜି ପିତା ନିଳକେ—ଗୋପଗଣକେ ଓ ବ୍ରଜ-
ବାଲକଗଣକେ ବିଦାସ ଦିଲେ ଆମାର ହନ୍ଦର ମେ ବିଦୀର ହଟେ ! ଏହା
ସଫଳେହ ଆଶ ଅପେକ୍ଷା ଆମାର ଭୋଗବାସେ, ଆମି ଏଦେଇ ବୈହ—
ଏଦେଇ ଭାଲବାସା କଥନହିଁ ତୁଳିତେ ପାବୁବ ନା ।

ଶ୍ରୀମାମ ! କୁଷ, କୁଷ ! ଭାଇ ! କିବୋଲ୍ଛିଲି ? ତୁହି କି ଆର
ବୃକ୍ଷାବନେ ସାରିଲି ? ମା ଭାଇ, କୁରୀଯ ବ୍ରଜଧାରେ ଚଳ, ଆର ମୁଖରାଜ
ବିଲକ୍ଷ କୋରିଦୂନି, ମା ସଶୋଦା ତୋର ପଥ ଚେରେ ଦୀଙ୍ଗିରେ
ଆହେମ । ତୋରା ହୁଇ ଭାଇ ସେ ଅବଧି ନିମ୍ନଲିଙ୍ଗ ରାଖିତେ ଏମେହିମ,
ବୋଧ ହେଲ ତିଲି ମେ ଅବଧି ଅର ଜଳ ଗ୍ରହଣ ନା କ'ରେ କେବଳ
ଗୋପାଳ ଗୋପାଳ ହ'ଲେ ପାଗଲିମୀର ମତ କାନ୍ଦଛେନ ।

କୁଷ ! ଶ୍ରୀମାମରେ ! ଭାଇ ! ତୁହି ତୋ ସକଳି ଆମିମୁ, ଶ୍ରୀରାଧାକେ
ଅଭିଶାପ ଦିଲେହିଲୁ ଯେ, ଶତ ବର୍ଷ ଆମା ଛାଡା ହେଁଯେ ଥାକୁବେ,
ତାଇ ତୋର ମାନ ରାଖିବାର ଜନ୍ମ ଆମି ଆର ବୃକ୍ଷାବନେ ସାବଧାରେ ଲିଯେ ଥା ।
ତୁହି ଭାଇ, ପିତା ମନ୍ଦିରକେ ବୁଝିରେ ସାବଧାରେ ବ୍ରଜଧାରେ ଲିଯେ ଥା ।

ଶ୍ରୀମାମ ।

ଗୀତ ।

ହାୟ, ହାୟ, ହାୟ, କେନ ହେନ ନିଦାରଣ ବାଣୀ,
ବଲ ରେ ଓ ଭାଇ କାନାଇ ।

କେନ ଯିଛେ ଛଳ କ'ରେ ବ୍ରଜେ ସାବି ନାଇ ॥

ହ'ଲେ ଯୋର ଶାପେ, ରାଧାର ଦୁର୍ଗତି,

ଅପରାଧି ଆମି ହିବୋ ଯେ ଭାଇ ॥

ଅପମାନ ହ'ଲେ ତୋମା ଧନେ ପାଇ,

ମାନ କରିଲେ ତୋମାରେ ହାରାଇ ;

(ଏକି ବିପନ୍ନ ହ'ଲ ରେ, କାନାଇ, ଏକି ବିପନ୍ନ ହ'ଲ ଭାଇ,
ନା ଭାଇ, ତା ଜ୍ଞେ ହବେ ନା, ଆମରା ତୋରେ ଛେଡେ ସାବ ନା
ତା ହ'ଲେ ପ୍ରାଣ ରାଖେଲା, କାନାଇ, ଚରେ ବୃକ୍ଷାବନେ ଯାଇ ।

ମା ସଶୋଦାର ଦୋହାଇ ॥

୧ୟ ଗୋପ । କୁଷରେ, ନଳ-ଛୁଲାଳ ! କି ବଲି, ଆର ତୁଇ ବ୍ରଜେ
ସାବିନି ? ମଧୁସଦନ ! ତୁଇ ଆମାଦେର ବାର ବାର ନାମା ବିପଦ ହ'ତେ
ରଙ୍କା କ'ରେ, ଶେଷେ ମହା ବିପଦେ ଫେଲେ କେନ ତୋର ନାମେର ମାହାତ୍ମ୍ୟ
ସୁଚାବି ? ଗୋପାଳ ରେ ! ଆମରା ସମ୍ପଦେ, ବିପଦେ, ଶୁଦ୍ଧ ଦୁଃଖେ
ତୋରେ ନା ଦେଖେ—ତୋରେ ନା ଡେକେ ଯେ କୋନ କାଜ କରିନି !
ତବେ ତୋରେ ଛେଡ଼େ ଆମରା ବ୍ରଜେ ଗିଯେ କେମନ କ'ରେ ପ୍ରାଣ
ଧାରଣ କୋରବ ?

୨ୟ ଗୋପ । କୁଷରେ ! ରାଜା କଂସ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ହ'ଯେଛିଲ
ବୋଲେ, ତୁଇ ତୋର ସାଥେର ବ୍ରଜ ପରିହାର କ'ରେ—ମଥୁରାୟ ଏସେ—
ତାରେ ବଧ କ'ରେ ତୋର ମଥୁରାର ଅନୁଗତ ଜନେଦେର ରଙ୍କା କୋରିଲି ;
କିନ୍ତୁ ଆମରା ସେ ତୋର ପିତା ନନ୍ଦେର ଭୃତ୍ୟ, ତୋର ଅନୁଗତ,
ଆମରା ଏମନ କି ଦୋଷ କରେଛି ଯେ, ଆମାଦେର ପ୍ରାଣ ବିନାଶ
କୋରବି ?

୩ୟ ଗୋପ । ସେ କି ଗୋପଗଣ ! ତୋମରା ଆମାର ଆଜ୍ଞୀୟ, ଅନୁଗତ,
ଶୁଦ୍ଧ, ଭକ୍ତ, ଆଜ୍ଞା-ବହ, ତୋମାଦେର ଆମି କେନ ବିପଦେ ଫେଲିବ ?
ତୋମାଦେର ମଙ୍ଗଲେର ଜନ୍ମିତି ମଥୁରାୟ ଧାରବ ।

୪ୟ ଗୋପ । କୁଷରେ ! କେନ ଛଲନା କ'ରେ ଆମାଦେର ଭୁଲାବାର
ଚେଟୀ କଞ୍ଚିମ ? ତୁଇ ବ୍ରଜେ ନା ଗୋଲେ, ଆମାଦେର ସକଳ କାଜଇ
ଫୁରିଯେ ସାବେ । ଅଗ୍ନ ବିନେ ଛନ୍ଦ ହ'ଯେ ସକଳେ ମାରା ଯାବ ।
ଆମରା ଗୋପଜ୍ଞାତି, ଅନ୍ୟ କୋନ ଉପାର ଜାନିନେ, ଗୋଧନଇ
ଆମାଦେର ସହଲ ଓ ବଳ । ତୋର ଏହି ନଟବର ବେଶ ନା
ଦେଖିଲେ, ମଥୁର ନୃପତିର ନା ଶୁନିଲେ—ସଂସାର ମାତାନ ଯୋହନ-
ବାଶୀର ରବ ନା ହ'ଲେ ଧେନୁରା କି ଆର ତୃଣ ଜଳ ଧାବେ ?—ବ୍ୟମେରା
କି ଆର ନେଚେ ନେଚେ ତାଦେର କାହେ ଯାବେ ?—ନା ତାରାଇ ଶାସ୍ତ

ହ'ସେ ହୁହ ଦେବେ ? ହୁହ ନା ପେଲେ ଗୋପରାଜୀଇ ବା କିଙ୍ଗନା ଆମାଦେର ପ୍ରତିପାଳନ କ'ରିବେନ ? ତିନି ରାଗ କ'ରେ କ୍ରମେ କଂସେର ଚେଷେଓ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ହବେନ, ଆମାଦେର ଡ୍ୟୁସନା କ'ରିବେନ, ତିରକ୍ଷାର କ'ରିବେନ, ଶେଷେ ଅପମାନ କ'ରେ ତାଡ଼ିଯେ ଦେବେନ । ତା ହ'ଲେଇ ଆମରା ଅନ୍ନ ବିନେ ଛଇ ହ'ସେ ସକଳେ ମାରା ସାବ । ତାଇ ବଲ୍ଛି, କୁଷ ବେ ! ତୋର ମନେ ସଦି ଏତଇ ଆଛେ, ତା ତ'ଲେ ବଲ, ଆର ଆମରା ବୁନ୍ଦାବନେ ସାଇନି, ତୋର ନାମ କ'ର୍ତ୍ତେ କ'ର୍ତ୍ତେ ବିଞ୍ଜନ ବନେ ଗିଯେ କାନ୍ଦିଗେ ।

କୁଷ ! ଗୋପଗଣ ! ଗୋପଗଣ ! ତୋମାଦେର ମେ ଭୟ କରିତେ ହବେ ନା, ଆମି ତାର ଉପାୟ ହିର କ'ରେଛି । ଧେଜୁଗଗ ସଥନ ତୃଣ ଜଳ ଛୋବେ ନା, ହୁହ ଦେବେ ନା, ତଥନ ତୋମରା କାଯମନଚିତ୍ତେ ଆମାକେ ଡେକ, ତଥନି ଆମି ତାଦେର କାଛେ ଉପନ୍ତିତ ହୋଇ ମୋହନ-ବାଣୀ ବାଜିଯେ ନୂପୁରଧବନି ଶୁଣିଯେ ତାଦେର ସାନ୍ତ୍ଵନା କୋରିବ । ତା ହ'ଲେଇ ତୋରା ତୃଣ ଜଳ ଖାବେ, ଆର ସଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣେ ହୁହ ଦେବେ । ତା ହ'ଲେ ତୋମାଦେରେ କୋନ ଭୟ ଥାକୁବେ ନା ।

୧୫ ଗୋପ ।୦ ଗିରିଧାରି ! ତୋର କଥା ସେ ଆମରା କିଛୁଟି ବୁଝିତେ ପାଇନି । ତୁହି ବୋଲ୍ଛିମ ବ୍ରଜେ ଯାବିନି, ଆର ଆମରା ବ୍ରଜେ ବ'ସେ କାଯମନଚିତ୍ତେ ଡାକୁଳେ ତବେ କେମନ କ'ରେ ତଥନ ଉପନ୍ତିତ ହବି ?

କୁଷ ! ଗୋପଗଣ ! ଆମି କି ଆମାର ମେହି ମାଧ୍ୟର ବ୍ରଜପୁରୀ ଛେଡ଼େ ଅନ୍ତ କୋଥାଯ ଏକ ମୁହଁର୍ତ୍ତ ଥାକୁତେ ପାରି ? ଶୁଦ୍ଧ ଶ୍ରୀଦାମେ ମାନ ରାଥ୍ବାର ଅନ୍ତ ତୋମାଦେର ସମ୍ମୁଦ୍ରେ ପ୍ରକାଶିତ ହବ ନା କିନ୍ତୁ ବ୍ରଜଧାମେର ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ, କୀଟ, ପତଙ୍ଗ ଆଦି ସକଳେଇ ଆମାବେ ଦେଖିତେ ପାବେ । ତୋମରାଓ ଏକାନ୍ତଚିତ୍ତେ ଚକ୍ର ମୁଦିତ କ'ଟି

আমায় ডাকলে তোমাদের হস্তে প্রকাশিত হব। আমার নৃপুরুষনি ও মোহন-বংশীর খননি সর্বদা শুন্তে পাবে।

উপা ! গোপাল রে ! হঁ বাপ ! শ্রীদামের মান রাখ্বার অঙ্গে তুই ব্রজে যাবিনি ; কিন্তু ব্রজে না গেলে তোর মা যশোদার যে প্রাণ যাবে তা কি তুই একবার ভাবছিস্নি ? হাঁ, নন্দরাগীর যে তুই অঞ্চলের নিধি, নয়নের মণি। তুই চোখের আড় ছ'লে তিনি যে পাগলিনীত্ব ন্যায় চারিদিকে গোপাল কৈ ! গোপাল কৈ ! বলে ছুটে বেড়ান ! তোরে যথন রামের সাথে অক্রুরের রথে ব্রজের পথে দেখে হাহাকার ক'রে তুমে পড়ে ক্রন্দন করেন, আমি তখন তোরে মথুরা হ'তে আবার ফিরিয়ে নিয়ে যাব বোলে তোর মাথায় হাত দিয়ে ত্রিসত্য ক'রে এসেছি, বাপ্রে ! তুই না গেলে আমি কেমন ক'রে তোর কাছে মুখ দেখাব ? কুঁফ রে ! তুই যেমন তোর স্থায় মান রাখ্বার উপায় কোরেছিস্ম, তেমনি তোর পিতা মাতারও আমাদের প্রাণ রাখ্বার উপায় বোলে দে।

কুঁফ ! আমাকেই মন প্রাণ সমর্পণ কোরলে প্রাণ রক্ষা হ'বে।

২য় গোপ। কুঁফ রে ! আচ্ছা তা যেন হ'লো ; কিন্তু তোর বাপ মার চেয়েও বে আমাদের আর একটা বিশেষ দুঃখ হ'বে, সে দুঃখ মোচনের কি উপায় কোরবি বল দেখি ?

কুঁফ ! গোপালগণ ! আমা বিহনে পিতা নন্দ আর মা যশোদার দুঃখের চেয়েও তোমাদের মনে এমন কি দুঃখ হ'বে বল দেখি ?

২য় গোপ। কুঁফ রে ! তোর পিতা নন্দ আর মা যশোদা

ତୋ ବିନେ ତୋ ଅଚେତନ ହ'ଯେ ଥାକୁବେ, ତାଦେର ମନେର ତୋ ଆର କୋନ କାଜ ଥାକୁବେ ନା ସେ, ଦୁଃଖ ବୋଧ କରିବେ; କିନ୍ତୁ ଆମରା ପ୍ରତିଦିନ ସଥିମ ମନୀ ତୁଳ୍ବ, ତଥାନି ଆମାଦେର କୁଞ୍ଚ ଏହି ନନୀ ଥେତୋ ଏହି ମନେ କ'ରେ ସେ ପ୍ରାଣ ଫେଟେ ଯାବେ; ଏଥିମ ବଲ୍ ଦେଖି କୁଞ୍ଚ, ମେ କଷ୍ଟ ଆମାଦେର କିମେ ଦୂର ହ'ବେ ?

କୁଞ୍ଚ । ତୋମରା ଚକ୍ର ମୁଦିତ କ'ରେ ଏକବାର ମାତ୍ର ମାଥନଲାଲ ବୋଲେ ଡାକୁଲେଇ ଆମି ଗିଯେ ନନୀ ଥାବ । ଦେଖ, ଗୋପଗଣ ! ଆମାୟ ଡେକୋ,—ଆମାୟ ଥେତେ ଦିଓ ; ତୋମରା ସଦି ଆଦର କ'ରେ ଆମାୟ ନା ଥେତେ ଦାଓ, ତା ହ'ଲେ ଆର ଆମି ଥେତେ ପାବନା ।

ଶ୍ରୀଦାମ ! ରାଧାଲରାଜ ! ଭାଇ ! ତୁଟେ ସଦି ନିଦୟ ହ'ଯେ ଏକାଙ୍ଗିହି ବୁନ୍ଦାବନେ ନା ଯାସ, ତବେ ଆମାଦେର ଏହି ମିନତି ରାଧିମ୍, ମେଥାନେ ଆର ସେନ ନବୀନ ମେଘେର ଉଦୟ ନା ହୁଁ ।

କୁଞ୍ଚ । କେନ ଭାଇ ଶ୍ରୀଦାମ ! ନବୀନ ମେଘେର ଉଦୟ ହ'ଲେ ତୋଦେର କି ହାନି ହ'ବେ ?

ଶ୍ରୀଦାମ । କାନାଇ ରେ ! ନବୀନ ମେଘ ଦେଖିଲେ ତୋର ଏହି ନବ-ଜ୍ଵଳଧରଙ୍ଗପ ମନେ ପୋଡ଼େ ଆମାଦେର ପ୍ରାଣ ଫେଟେ ଯାବେ ! ନା ଭାଇ, ତା କଥନଇ ହ'ବେ ନା କଥନଇ ହ'ବେ ନା ! ଐ ଅଦୂରେ ପିତା ନନ୍ଦ ତୋର ଅପେକ୍ଷାୟ ଦାଢ଼ିଯେ ଆଛେନ, ଓଁକେ ଗିଯେ ଏହି କଥା ବଲିଗେ ସେ କୁଞ୍ଚ ଆର ବୁନ୍ଦାବନେ ଯାବେ ନା । [ପ୍ରଶାନ ।

(ନନ୍ଦେର ସହିତ ଶ୍ରୀଦାମେର ପୁନଃ ପ୍ରବେଶ ।

ନନ୍ଦ ।

ଶୀତ ।

କି ଶୁନିମୁ, ବାପରେ ଓ ନୀଳଗଣ,
ତୁଇ ନାକି ବ୍ରଜେ କିରେ ଆର ଯାବିନି ।

(বাপৰে) একেবাৰে হনু অনাথ,

ଶୁଣେ ତୋର ଏ ନିଟିର ବାଣୀ ॥

ଆମାର ହୃଦେ ସେ ହାନିଲି ବଞ୍ଚିଥାତ ।

ଆମେ ଲାଗିଲ ଦାରୁଣ ଆସାତ ;

(বড় বাজিল, বাজিল, প্রাণে আঘাত বড় বাজিল বাজিল,
তুরা চরে ও ব্রজনাথ !

এমন কথা আর বোলো না, ওরে ষাঠুঘণি ॥

কৃষ্ণ । গীত ।

শ্বেহময় পিতা, রাখ রাখ কথা।

আমার সকল অপরাধ পরিহর ।

দৈব-শান্তি তরে, রব মধুপুরে,

ନାଥେର ବ୍ରଜଧାମେ ଏଥିନ ଯାବ ନା ଗୋ ଆର ॥

ନନ୍ଦ । ● ଗୀତ ।

(ওরে) তুই যে আমাৰ নয়ন-মণি,

ଆମି ତୋମା ଧନ ବିନେ ଆରନା କ୍ଷାନି;

ହ'ଲୋ ଏହି କିରେ ତୋର ଉଚିତ ବାଣୀ ॥

আমি হৃদয় মাঝারে তোর ও মরতি,

আরাধনা করি নিতি নিতি :

(କିଛି ଜୀନିମା ଜୀନିମା, ସାଂକ୍ଷୟରତି ବିନେ ଜୀନିମା,)

(আর) কারো করিন। উপাসনা ;

(পেয়ে তোমা ধনে ও নীলকাঞ্জমণি,)

যখন গোপাল কই, গোপাল কই,

ବୋଲେ ଆନ୍ଦବେ ନନ୍ଦରାଣୀ ;
(ତଥନ) କି ଦିଯେ ତୁମିର ତାରେ ବଲରେ ଓ ବାପନୀଲମଣି ॥

ବଲରାମ । ପିତଃ, କେନ ଅବୋଧେର ମତ କାନ୍ଦିଛ ? ତୋମା ଛାଡ଼ା
ଆମରା ତିଳାର୍ଜି ରବୋ ନା ।

ନନ୍ଦ । ବଲାଇ ରେ ! ତୋର କୁଥାର ଭାବ ଯେ ଆମି କିଛୁଇ
ବୁଝିବେ ପାଇନି ? ବାପ ରେ ! ତୋରା ବୁନ୍ଦାବନେ ସାବିନି, ଆବାର
ବଲ୍ଲିଙ୍ଗି ଯେ, ଆମାର କାହିଁ ଛାଡ଼ାଓ କଥନୋ ହବିନି, ଆମାର
କି ଭୋଲାବାର ଜଣେ ଏ କଥା ବଲିଛି ? ବାପ ରେ ! ତୁଇଓ
କି କୁଷେର ମତନ ଛଲନା କୋରିତେ ଶିଖେଛି ?

ବଲରାମ । ନା ପିତଃ, ଆମି ଛଲନା କୋରାଛି ନା । କୁଷଙ୍ଗ
ଛଲନା କୋରାଛେ ନା । ସଥନ ଆମାଦେର ଦେଖିବାର ଜଣ୍ଠ ତୋମାର
ଇଚ୍ଛା ହବେ, ତଥନ ନରନ ମୁଦେ ଆମାଦେର ଏକବାରମାତ୍ର ଡାକ୍‌ଲୈଇ
ଆମ୍ବା ହୁଇ ଭାଇ ତୋମାର କାହେ ଯାବ ।

କୁଷଙ୍ଗ । ପିତଗୋ ! ଏକବାର ହିନ୍ଦି ହ'ରେ ଭେବେ ଦେଖ,
କେ ତୁ ମି ?—କୋଥାର ଛିଲେ ?—କୋଥା ଥେକେ ଏମେହ ?—
କୋଥାର ସାବେ ? ମାମାର ସଂମାରେ ତୋ କିଛୁଇ ନାହି,
ସକଳି ସ୍ଵପ୍ନେର ମତନ । ଏହି ସ୍ଵପ୍ନ ଡେଙ୍ଗେ, ସଥନ ଆମି ବଟ
ଆର କିଛୁଇ ନାହି ଜୀବେର ଏହି ଧାରଣା ହସ, ତଥନ ମେହି ଯଥାର୍ଥ
ଆମାକେ ଆନ୍ତରେ ପାରେ । ଆମି କଥନ କାରୋ ପିତା, କଥନ
କାରୋ ମାତା, କଥନ କାରୋ ତନସ, କଥନ କାରୋ ଛହିତା ।
ଆମି ଏଇକଥେ ଅପଞ୍ଚ ଅଗତେ ବିଚରଣ କରି । ଏଥନ ପିତା
ବନ୍ଦୁଦେବେର ନିକଟ କିଛୁ ଦିନ ଅବହାନ କୋରେ ଆବାର ତୋମାର
କାହେ ଯାବ ।

ନନ୍ଦ ।

ଗୀତ ।

କି ବଲିଲି ସାତୁମଣି ।

ହ'ଲୋ ବନ୍ଧୁଦେବ ପିତା ତୋର, ଏଥର ଆମି ହ'ଲେମରେ ପର ;

ଆଣ ଫେଟେ ସାଯରେ ଶୁନେ ତୋର ଓ ଚାନ୍ଦମୁଖେର ବାଣୀ ॥

ଓରେ ବୁଝେଛି ବୁଝେଛି ବୁଝେଛି ଗୋପାଳ,

(ଆର ଆମାଯ) ବୁଝାତେ ହବେନା ମାଖନଲାଲ ।

ଆହା, ସାମାନ୍ୟ ନବନୀ ତରେ,

ରାଣୀ ବେଁଧେଛିଲ ତୋର ଯୁଗଳକରେ ;

ବୁଝି ତାଇ ମନେ ଅଭିମାନ କ'ରେ ଗୋକୁଳପାନେ ଆର ଚାବିନି ॥

(ସେତିସ) ଦୂର ବନେ ଗୋଚାରଣେ,

ତୋର ସାଧେର ଶ୍ରାମଲି ଧବଲି ମନେ,

(କଥା ପଡ଼େ କିନା ପଡ଼େ ମନେ,)

ତାତେ କ୍ଲେଶ ବୁଝି ତୋର ହ'ତୋରେ ଆଣେ,

କିଞ୍ଚା କଷ୍ଟ ଦିତ ଐ ରାଖାଲଗଣେ,

ତାଇ ହନ୍ଦାବନେ ଆର ଯାବିନି ;—

ଆମାର ବାଧା ବ'ଯେ ତୋର ମୟୁର ଚୁଡ଼ା,

ହ'ଯେ ଗ୍ୟାଛେ ବାମେ ଟ୍ୟାଡ଼ା ;

କୋର୍ବି ସିଦେ ବୁଝି ସେଇ ମୋହନ ଚୁଡ଼ା

ବ୍ରଜେ ତାଇତେ ବୁଝି ଆର ଯାବିନି ;—

ହ'ଲୋ ମନ ଯେ ଚଞ୍ଚଳ, ଛାଡ଼ୁ ଛାଡ଼ୁ ଛାଡ଼ୁ ଛଲୁ ;

ଗୋପାଳ ସତ୍ୟ କ'ରେ ଆମାଯ ବଜୁ,

ତୁଇ ବ୍ରଜେ କେନ ଆର ଯାବିନି ॥

ରାଧାଲଗଣ ।

ଶୀତ ।

ତୋରେ ଛାଡ଼ି ବଂଶୀଧାରୀ କୋଥା ବଳ କରି ଗମନ ।

(ଓ ଭାଇ ଆୟ ଆୟ ତୋର ପାଯେ ଧରି,)

ବ୍ରଜମଣି ବିନେରେ ଭାଇ ଅଁଧାର ହ'ବେ ବ୍ରଜ-ତୁଳନ ॥

ନନ୍ଦ ।

ଶୀତ ।

କି ଆର ଆଛେ ବ୍ରନ୍ଦାବନେ ଗୋପାଲରେ ତୋବିନେ ।

ତୁଇ ଯେ ହଦୟେରି ଧନ, ବ୍ରଜବାସୀଗଣ

ତୋବିନେ ଅଁଧାର ହେବେ ତ୍ରିତୁଳନ ;

ତୋର ତରେ କୋରୁବେ ରୋଦନ,

ଗୋପାଲରେ ନକଳେଇ ଯେ କୃଷ୍ଣମନେ ॥

(ତୁଇ କି ଜାନିସନେ ଜାନିସନେ,)

ତାରା ଜୀବନେ ଘରଖେ ଜାନେନା ତୋବିନେ ॥

ରାଧାଲଗଣ ।

ଶୀତ ।

ଆହା ସବାକାର ଶବାକାର, ବ୍ରଜବାଲାର ହାହାକାର ।

(ଆହା) ଭୁମେ ପ'ଡେ ଅନିବାର,

ଆଛେ କମଲିନୀ ତୋର ଅଚେତନ ॥

। ।

ଶୀତ ।

ଗୋପାଲ କଇ ବ'ଲେ ରାଣୀ,

ଗୋପାଲରେ ଗୋପାଲରେ ଗୋପାଲରେ,

ସବେ କେଂଦେ ମୋରେ ମୁଖାଇବେ ;

ତଥନ କି ବ'ଲେ ଆମି ପ୍ରବୋଧିବ,

ବ'ଲେ ଦେରେ ଓରେ ନୀଳରତନ ॥

(କୁରୁଧନ, ନନ୍ଦରାଣୀର ଅଞ୍ଚଳେର ଧନ,)

(ବ'ଲେ ଦେରେ ଓରେ ନୀଳରତନ,)

} ଦେ ଯେ ତୋ ବିନେ ଜାନେନା, ତୋ ଛାଡ଼ା ଥାକେନା ।

ମାୟେର ବେଦନ ବୁଦ୍ଧିଲିନି ।

আহা, কত পুণ্যফলে, পাইয়ে গোপালে,
পুনঃ হারাইল অভাগিনী ॥

তারে কেলে কি ক'রে যাইব, তারে কি বোলে বুঝা
তাই ব'লে দেরে আমায় নীলমণি ॥

(କୃଷ୍ଣଧନ, ମନ୍ଦରାଣୀର ଅଞ୍ଚଳେର ଧନ,)

(ব'লে দেরে ওরে নীলরতন।)

যদি এলনা এলনা নৈলরতন !

তবে চল পরিহরি এই মথুরার রাজ-ভবন ॥
রূপালগণ । গীত ।

(থেকে কাজ নাই, কাজ নাই, ভাল লাগেন। লাগেন
(নিধৰণ বিবে ভাল লাগেন। লাগেন।)

শুন্তি প্রাণ মনে, ব্রজবাসীগণে,

হাহাকার রোদনে ছাইয়ে গগন

চল, হরি হরি হরি বলি শুন্য বৃন্দাবন ॥

(আৱ গতি নাই, গতি নাই)

(হরিনাম বিনে গোপের গতি নাই, গতি নাই।
ব্রাথালগণ। গীত।

(এই প্রণালীয়ে চল শুন্য বৃন্দাবন,)

(একবার ইরি হরি হরি বলো ॥)

କୁଷାଂ ଓ ସଲରାମ ଭିନ୍ନ କାନ୍ଦିତେ କାନ୍ଦିତେ

ବୁନ୍ଦାବନବାସୀଗଣେର ପ୍ରକାଶ

ঘৰনিকা পত্ৰ

